

AUTOREFERAT
przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych

dr Joanna Rutecka-Góra

(d. Joanna Rutecka, Joanna Owczarek)

1. Wykształcenie i dotychczasowe zatrudnienie

Wykształcenie:

- 2010 - uzyskanie stopnia doktora nauk ekonomicznych w Kolegium Ekonomiczno-Społecznym Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie. Tytuł rozprawy doktorskiej: „**Zakres redystrybucji dochodowej w ubezpieczeniowym systemie emerytalnym**”; promotor: prof. dr hab. Tadeusz Szumlicz, recenzenci: prof. dr hab. Andrzej Sławiński, prof. dr hab. Maciej Żukowski.

Praca zajęła **I miejsce w kategorii prac doktorskich w X edycji konkursu na najlepsze prace z dziedziny ubezpieczeń gospodarczych i społecznych** organizowanego przez Rzecznika Ubezpieczonych, Fundację Edukacji Ubezpieczeniowej oraz Gazetę Ubezpieczeniową (2011).

Na bazie rozprawy doktorskiej w 2012 roku w Oficynie Wydawniczej SGH wydana została monografia *Zakres redystrybucji dochodowej w ubezpieczeniowym systemie emerytalnym* sfinansowana ze środków Rektora SGH. Aktualna liczba cytowań tej publikacji wynosi 17 (według Google Scholar, stan na 24.03.2019 r).

- 2003 – ukończenie Podyplomowego Studium Pedagogicznego, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie.
- 2002 – ukończenie studiów magisterskich z wyróżnieniem (ocena celująca). Kierunek: Finanse i Bankowość, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie. Ukończenie ścieżki studiów „Ubezpieczenia”. Tytuł pracy magisterskiej: „Koncepcje wypłaty świadczeń emerytalnych w filarze drugim systemu zabezpieczenia emerytalnego w Polsce”, promotor: prof. dr hab. Tadeusz Szumlicz, recenzent: prof. dr hab. Adam Kurzynowski.

Praca zdobyła **II nagrodę w konkursie na najlepszą pracę magisterską z dziedziny ubezpieczeń organizowanym przez Rzecznika Ubezpieczonych, Fundację Edukacji Ubezpieczeniowej i „Gazetę Ubezpieczeniową”**.

W latach 2010-2017 uczestniczyłam także w szeregu wewnętrznych i zewnętrznych szkoleń podnoszących moje kwalifikacje w obszarze przygotowywania wniosków o finansowanie projektów badawczych, kierowania zespołem naukowym, efektywności przekazu wyników

badan naukowych do różnych grup odbiorców oraz przygotowania artykułów w języku angielskim. Szczegółowe informacje znajdują się w wykazie dorobku habilitacyjnego.

Zatrudnienie:

- 2013 - obecnie – adiunkt, Zakład Demografii, Instytut Statystyki i Demografii, Kolegium Analiz Ekonomicznych, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie,
- 2010-2013 – adiunkt, Katedra Ubezpieczenia Społecznego, Kolegium Ekonomiczno-Społeczne, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie,
- 2002-2010 – asystent, Katedra Ubezpieczenia Społecznego, Kolegium Ekonomiczno-Społeczne, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie.

Krótką charakterystyka przebiegu edukacji i kariery zawodowej

W latach 1997- 2002 studiowałam na kierunku „Finanse i Bankowość” w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie. Już w trakcie studiów magisterskich rozpoczęłam współpracę z Katedrą Ubezpieczenia Społecznego SGH, realizując indywidualną ścieżkę nauczania pod kierunkiem prof. dr hab. Tadeusza Szumlicza. Koncentrowałam się na zdobyciu możliwie szerokiej wiedzy z zakresu ubezpieczeń i funduszy emerytalnych, w szczególności w obszarze funkcjonowania systemu zabezpieczenia emerytalnego w Polsce. Jako aktywny członek, a później prezes Studenckiego Koła Naukowego Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych, uczestniczyłam w wielu studenckich projektach (spotkania z ekspertami, warsztaty, seminaria wyjazdowe) współorganizowanych przez Katedrę. Aktywności te doprowadziły do zaproponowania mi podczas studiów stanowiska asystenta-stażysty w Katedrze Ubezpieczenia Społecznego. Uczestniczyłam wówczas w przygotowywaniu oraz prowadzeniu wykładów i egzaminów. Aktywnie uczestniczyłam w spotkaniach zwanych *Szkołą Ubezpieczenia Społecznego*, podczas których pogłębiałam swoją wiedzę z zakresu ubezpieczeń i polityki społecznej. Brałam również udział w badaniach naukowych Katedry jako współautor przygotowywanego wówczas skryptu *Wykłady z wiedzy ubezpieczeniowej*. Na czwartym roku studiów znalazłam się w gronie dziesięciu najlepszych studentów i zostałam wyróżniona dyplomem „Top Ten” za wybitne osiągnięcia naukowe.

W lutym 2002 r. obroniłam pracę magisterską pt. „Koncepcje wypłaty świadczeń emerytalnych w filarze drugim systemu zabezpieczenia emerytalnego w Polsce”, przygotowaną pod opieką prof. dra hab. Tadeusza Szumlicza i ukończyłam studia na kierunku „Finanse i Bankowość” z wynikiem celującym (dyplom z wyróżnieniem, średnia ocen ze studiów 5,0). Ukończyłam także ścieżkę studiów „Ubezpieczenia”. Praca magisterska zajęła II miejsce w konkursie na najlepszą pracę magisterską z dziedziny ubezpieczeń organizowanym przez Rzecznika Ubezpieczonych, Fundację Edukacji Ubezpieczeniowej i Gazetę Ubezpieczeniową.

Od kwietnia 2002 r. pracowałam na stanowisku asystenta w Katedrze Ubezpieczenia Społecznego. Przygotowywałam i prowadziłam zajęcia dydaktyczne z zakresu ubezpieczeń i funduszy emerytalnych, uczestniczyłam w badaniach statutowych, a także prowadziłam badania własne w obszarze funkcjonowania systemu ubezpieczeń społecznych. Podnosiłam także kompetencje dydaktyczne, realizując w latach 2002-2003 dwusemestralne Podyplomowe Studium Pedagogiczne w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie. Ponadto prowadziłam sekretariat ścieżki studiów „Ubezpieczenia” oraz byłam członkiem Komisji ds. Oceny Okresowej w Kolegium Ekonomiczno-Społecznym SGH (2007-2008). W latach 2007-2011 byłam sekretarzem Podyplomowego Studium Ubezpieczeń prowadzonego w Kolegium Ekonomiczno-Społecznym SGH (edycje XII-XV) oraz sekretarzem Podyplomowego Studium Zarządzania Finansami Osobistymi (2006).

Równolegle od maja 2002 r. do maja 2008 r. współpracowałam z Rzecznikiem Ubezpieczonych jako ekspert ds. zabezpieczenia społecznego. Zajmowałam się doradztwem w zakresie reprezentowania i ochrony interesów członków otwartych funduszy emerytalnych (OFE) oraz uczestników pracowniczych programów emerytalnych (PPE), opiniowałam projekty aktów prawnych z obszaru funkcjonowania funduszy emerytalnych i PPE oraz brałam udział w pracach komisji sejmowych. Analizowałam i opiniowałam także dokumentację z zakresu zabezpieczenia społecznego na posiedzenia Komisji Nadzoru Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych (KNUiFE). Z ramienia Rzecznika Ubezpieczonych brałam udział w sympozjach, spotkaniach i konferencjach. Zajmowałam się też tworzeniem portalu internetowego i poradnictwem dla członków OFE. Opracowałam na zlecenie Rzecznika Ubezpieczonych analizy ekonomiczno-prawne kilkudziesięciu umów ubezpieczeń na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym, które z jednej strony umożliwiały porównanie oferty rynkowej, a z drugiej – identyfikowały nieprawidłowości (klauzule abuzywne) lub rozwiązania niekorzystne dla ubezpieczających i ubezpieczonych. W 2004 r. zostałam powołana na stanowisko arbitra Sądu Polubownego przy Rzeczniku Ubezpieczonych.

W pierwszych latach pracy naukowej brałam aktywny udział w edukacji ubezpieczeniowej i emerytalnej, współpracując z Rzecznikiem Ubezpieczonych oraz innymi instytucjami rynku finansowego. W 2004 r. tworzyłam scenariusze quizów decyzyjnych na potrzeby Portalu Edukacji Ekonomicznej NBP, a w 2005 roku współpracowałam z Komisją Nadzoru Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych (KNUiFE) w zakresie weryfikacji merytorycznej materiałów nt. produktów ubezpieczeniowych przygotowywanych przez studentów SGH do internetowego „Serwisu ubezpieczonego”. W kolejnym roku brałam czynny udział w Dziennikarskiej Akademii Ubezpieczeniowej organizowanej przez Grupę ING.

W latach 2008-2009 współpracowałam z Izbą Gospodarczą Funduszy Emerytalnych (IGTE) jako koordynator projektu *Raport o warunkach funkcjonowania funduszy emerytalnych w Europie Środkowo Wschodniej* oraz koordynator międzynarodowej konferencji *Investments and Payouts in Funded Pension Systems* organizowanej przez IGTE oraz Federacion Internacional de Administradoras de Fondos de Pensiones (FIAP) w Warszawie w maju 2009 r. Współpracowałam wówczas także z FIAP w zakresie analiz systemów emerytalnych i statystyki z obszaru funduszy emerytalnych.

23 września 2010 r. obroniłam rozprawę doktorską pt. *Zakres redystrybucji dochodowej w ubezpieczeniowym systemie emerytalnym*, a 30 września 2010 r. uzyskałam stopień doktora nauk ekonomicznych na mocy uchwały Rady Kolegium Ekonomiczno-Społecznego w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie. Praca doktorska zajęła I miejsce w kategorii prac doktorskich w X edycji konkursu na najlepsze prace z dziedziny ubezpieczeń gospodarczych i społecznych organizowanego przez Rzecznika Ubezpieczonych, Fundację Edukacji Ubezpieczeniowej oraz Gazetę Ubezpieczeniową (2011). Została także wydana w formie monografii przez Oficynę Wydawniczą SGH.

Od 1 grudnia 2010 r. do 31 października 2013 r. byłam zatrudniona na stanowisku adiunkta w Katedrze Ubezpieczenia Społecznego w Kolegium Ekonomiczno-Społecznym SGH. Prowadziłam zajęcia z zakresu ubezpieczeń, ubezpieczeń społecznych, funduszy emerytalnych i portfela inwestycyjnego. Jednocześnie realizowałam badania własne w obszarze funkcjonowania systemu ubezpieczeń społecznych, polskiego bazowego systemu emerytalnego oraz dodatkowego zabezpieczenia emerytalnego, świadomości i edukacji ubezpieczeniowej oraz ochrony konsumenta na rynku ubezpieczeniowym. Od października 2010 r. do maja 2011 r. byłam członkiem Komisji Rekrutacyjnej dla studiów drugiego stopnia, a następnie pełniłam funkcję wiceprzewodniczącej (maj 2011 - październik 2011) i przewodniczącej (październik 2011 - marzec 2013) tej Komisji.

Jednocześnie od listopada 2010 r. do lutego 2012 r. współpracowałam z Izbą Gospodarczą Towarzystw Emerytalnych w obszarze działalności informacyjno-edukacyjnej Izby dotyczącej funkcjonowania systemu emerytalnego w Polsce (przygotowywanie materiałów prasowych, materiałów na portal internetowy oraz współpraca przy kampanii informacyjnej dot. systemu emerytalnego w Polsce).

Od 2012 r. kontynuowałam współpracę z Biurem Rzecznika Ubezpieczonych jako zewnętrzny ekspert ds. zabezpieczenia społecznego i ubezpieczeń na życie. Na zlecenie Rzecznika Ubezpieczonych przygotowałam m.in. kilka istotnych poglądów w sprawach sądowych dot. indywidualnych i grupowych ubezpieczeń na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym (UFK), w tym ubezpieczeń o charakterze produktów strukturyzowanych, oraz dodatkowych grupowych ubezpieczeń na wypadek trwałego uszczerbku na zdrowiu spowodowanego zawałem serca lub krwotokiem śródmózgowym. Opracowanie tych dokumentów pozwoliło mi wykorzystać pozyskaną wcześniej wiedzę i doświadczenie w nowym, dopełniającym się z innymi, obszarze aktywności zawodowej.

Od listopada 2013 r. jestem zatrudniona na stanowisku adiunkta w Zakładzie Demografii w Instytucie Statystyki i Demografii, Kolegium Analiz Ekonomicznych Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie. Prowadzę zajęcia z ubezpieczeń, ubezpieczeń społecznych oraz ubezpieczenia gospodarstwa domowego oraz realizuję projekty badawcze z obszaru bazowego i dodatkowego zabezpieczenia emerytalnego finansowane ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (badania statutowe) oraz Narodowego Centrum Nauki.

Od czerwca 2016 r. współpracuję także z Rzecznikiem Finansowym i Fundacją Edukacji Ubezpieczeniowej jako redaktor naczelny czasopisma naukowego „Rozprawy Ubezpieczeniowe. Konsument na rynku usług finansowych” (*Journal of Insurance Financial Markets and Consumer Protection*, lista B MNiSW) (od września 2012 r. do maja 2016 r. pełniłam funkcję zastępcy redaktora naczelnego oraz redaktora tematycznego czasopisma „Rozprawy Ubezpieczeniowe”). Poszerzyłam profil tematyczny czasopisma, dokonałam istotnych zmian w zakresie wymogów, którym powinny odpowiadać publikowane artykuły, procesu recenzyjnego oraz redakcyjnego, a także szaty graficznej kwartalnika. Efektem zmian jest również nowa, międzynarodowa Rada Naukowa czasopisma, do której należą przedstawiciele renomowanych ośrodków naukowych, a także pozyskanie finansowania na wydanie czterech anglojęzycznych numerów kwartalnika (program DUN, 2017-2018).

2. Syntetyczny opis zainteresowań naukowych i prac badawczych prowadzonych przed i po uzyskaniu stopnia doktora

Do głównych obszarów moich zainteresowań naukowych należy funkcjonowanie systemów zabezpieczenia społecznego, w szczególności systemów emerytalnych oraz rynków produktów finansowych dedykowanych osobom indywidualnym, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji i ochrony interesów słabszej strony, tj. indywidualnych odbiorców tych usług.

Okres 2002–2010 (przed uzyskaniem stopnia doktora)

W początkowym okresie pracy naukowej moje zainteresowania koncentrowały się na zagadnieniach świadomości i przezorności ubezpieczeniowej, instytucjonalizacji rynku ubezpieczeniowego, funkcjonowaniu ubezpieczeń na życie oraz reformach systemów emerytalnych i funkcjonowaniu kapitałowych systemów emerytalnych. W latach 2002-2007 jako asystent w Katedrze Ubezpieczenia Społecznego w Kolegium Ekonomiczno-Społecznym SGH brałam udział jako wykonawca w cyklu badań statutowych katedry pt. „Badanie świadomości i przezorności ubezpieczeniowej Polaków”, którymi kierował prof. dr hab.

Tadeusz Szumlicz. Prowadziłam też własne analizy naukowe, wykorzystując w nich m.in. wiedzę i doświadczenia dot. funkcjonowania rynku ubezpieczeń i funduszy emerytalnych zdobyte dzięki współpracy z Rzecznikiem Ubezpieczonych.

Efektom prowadzonych badań było 30 publikacji (pełna lista w załączonej analizie bibliometrycznej). Poniżej podaję tylko kilka najważniejszych:

1. *Ustawa o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych. Komentarz do projektu nowelizacji ustawy*, „Fundusze Emerytalne” nr 10, 2002.
2. *Rozwój ubezpieczeń życiowych w świetle reformowania systemu emerytalnego*, w: *Procesy integracyjne w Europie a ubezpieczenia w Polsce*, red. K. Ortyński, Instytut Ubezpieczeń i Prewencji Politechniki Radomskiej, Radom 2003.
3. *System emerytalny w Grecji*, w: *Systemy emerytalne w krajach Unii Europejskiej* (red. T. Szumlicz, M. Żukowski), Twigger, Warszawa 2004, s. 133-148.
4. *Praktyczny poradnik ubezpieczeniowy*, Oficyna Wydawnicza Branta, Warszawa 2005 (współautorzy: A. Daszewski, A. Dąbrowska, M. Kawiński i T. Wróblewski).
5. *Instytucja reprezentacji interesów słabszej strony w ubezpieczeniach społecznych*, współautor: S. Rogowski, w: *Społeczne aspekty ubezpieczenia*, red. T. Szumlicz, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2005, s. 85-99.
6. *Problemy rynku ubezpieczeń w świetle skarg konsumentów skierowanych do Rzecznika Ubezpieczonych w latach 1995-2005*, „Forum dyskusyjne ubezpieczeń i funduszy emerytalnych” Nr 6/2006 (współautor: M. Kudlak).
7. *Rola i miejsce urzędu Rzecznika Ubezpieczonych w systemie ochrony uczestników systemu emerytalnego*, "e-Finanse", numer 3/2007, www.e-finanse.com
8. *Ochrona konsumenta na rynku ubezpieczeń i funduszy emerytalnych*, w: *Ubezpieczenia osobowe*, red. Ewa Wierzbicka, Oficyna Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2008, s. 183-206.
9. *Funkcjonowanie kapitałowej części obowiązkowego systemu emerytalnego w świetle doświadczeń Rzecznika Ubezpieczonych*, w: *Przyszłość rynku otwartych funduszy emerytalnych – wnioski wynikające z doświadczeń i oczekiwane kierunki rozwoju. Analizy, diagnozy, inicjatywy*, red. J. Hozer, PTE Polsat S.A., Instytut Analiz, Diagnoz i Prognoz Gospodarczych w Szczecinie, Warszawa-Szczecin 2008, s. 115-123.

Moje zainteresowania badawcze ewoluowały następnie w kierunku funkcjonowania rynku produktów ubezpieczeniowych stanowiących uzupełnienie bazowego systemu emerytalnego (ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym) oraz możliwości zastosowania metody ubezpieczenia w zabezpieczeniu emerytalnym, a w okresie 2006-2010 skoncentrowały się na redystrybucji dochodowej w systemach zabezpieczenia emerytalnego. W 2007 r. otworzyłam przewód doktorski w Kolegium Ekonomiczno-Społecznym w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie. W okresie maj 2008 - październik 2009 otrzymywałam także stypendium doktorskie Rektora Szkoły Głównej Handlowej.

Od 2007 r. prowadziłam badania naukowe, kierując następującymi projektami finansowanymi ze środków MNiSW na badania własne Kolegium Ekonomiczno-Społecznego SGH: „Znaczenie i zakres redystrybucji dochodowej w systemie emerytalnym” (2007, nr badania 02/E/0024/07), „Redystrybucja dochodów w polskim systemie emerytalnym” (2008, nr badania 02/E/0027/08), „Wpływ redystrybucji na wysokość świadczeń z polskiego bazowego systemu emerytalnego o zdefiniowanej składce” (2009, nr badania 02/E/0014/09).

Efektom tych badań była rozprawa doktorska oraz następujące publikacje naukowe:

1. *Problem redystrybucji dochodowej w systemie zabezpieczenia emerytalnego*, w: *Polityka społeczna w życiu społeczno-gospodarczym kraju*, red. A. Rączaszek i W. Koczur, Akademia Ekonomiczna w Katowicach, Katowice 2007, s. 419-427.

2. *Przyczyny i rodzaje redystrybucji w systemach emerytalnych*, „Studia i Prace Kolegium Ekonomiczno-Społecznego”, nr 15, 2008.
3. *Redystrybucyjność bazowego systemu emerytalnego w Polsce*, „Rozprawy Ubezpieczeniowe”, nr 7, 2009.
4. *Redystrybucja dochodów w polskim systemie emerytalnym*, „Studia i Prace Kolegium Ekonomiczno-Społecznego”, nr 18, 2009.
5. *Wpływ redystrybucji na wysokość świadczeń z polskiego bazowego systemu emerytalnego o zdefiniowanej składce*, „Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego. Studia i Prace”, nr 1, 2010.

Wyniki przeprowadzonych badań prezentowane były na krajowych i międzynarodowych konferencjach naukowych.

Brałam także udział, jako członek Komitetu Organizacyjnego, w organizacji następujących konferencji naukowych:

- „Społeczne aspekty ubezpieczenia”, konferencja z okazji X-lecia Katedry Ubezpieczenia Społecznego, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Bobrowiec 2005.
- „Społeczne aspekty rozwoju rynku ubezpieczeniowego”, konferencja z okazji XV-lecia Katedry Ubezpieczenia Społecznego, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Zegrze 2010.

We wrześniu 2010 r. obroniłam pracę doktorską zatytułowaną „Zakres redystrybucji dochodowej w ubezpieczeniowym systemie emerytalnym”. Moja praca doktorska przyczyniła się do rozwoju wiedzy na temat redystrybucji dochodowej w systemach zabezpieczenia emerytalnego. Za główne osiągnięcia pracy recenzenci uznali *stworzenie instrumentarium do badania redystrybucji dochodowej w systemie emerytalnym, dzięki opracowaniu metodologii oceny skali tego zjawiska* oraz stworzenie merytorycznych podstaw do dyskusji o zakresie i narzędziach stosowanej redystrybucji dochodowej w systemie emerytalnym. Wysoko oceniona została moja umiejętność łączenia i syntezy oraz znajomość szczegółowych rozwiązań funkcjonujących w systemach emerytalnych w różnych krajach. W części empirycznej praca zawierała porównawczą analizę zakresu i poziomu redystrybucji dochodowej w „starym” i nowym systemie emerytalnym w Polsce. Jest to pierwsze i dotychczas jedyne, według mojej wiedzy, takie opracowanie dotyczące redystrybucyjności polskiego bazowego systemu emerytalnego. Praca doktorska zdobyła I nagrodę w konkursie organizowanym przez Rzecznika Ubezpieczonych, Fundację Edukacji Ubezpieczeniowej i Gazetę Ubezpieczeniową. W 2012 roku na jej podstawie wydana została przez Oficynę Wydawniczą SGH monografia „Zakres redystrybucji dochodowej w ubezpieczeniowym systemie emerytalnym”.

Okres 2010–2019 (po uzyskaniu stopnia doktora)

Po obronie rozprawy doktorskiej od grudnia 2010 r. do października 2013 r. pracowałam jako adiunkt w Katedrze Ubezpieczenia Społecznego Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, prowadząc badania z zakresu ewolucji systemów emerytalnych i zabezpieczenia społecznego oraz gwarancji występujących w systemach emerytalnych, kontynuując analizy poświęcone redystrybucji dochodowej w systemach emerytalnych oraz badając funkcjonowanie państwowych funduszy majątkowych o celu emerytalnym. W tym okresie uczestniczyłam w kilkunastu projektach badawczych, głównie jako kierownik i główny wykonawca.

Pierwszy z nurtów badawczych, tj. ewolucja zabezpieczenia emerytalnego realizowany był w ramach badań:

- „Druga fala reform emerytalnych w świetle zmodyfikowanej wielofilarowej koncepcji Banku Światowego” (2010), kierownik projektu, źródło finansowania: środki MNiSW na badania własne naukowców (nr badania 02/E/0013/10),
- „Konstrukcja systemów emerytalnych a powszechność uczestnictwa w dodatkowym zabezpieczeniu emerytalnym” (2012), kierownik projektu, źródło finansowania: środki MNiSW na badania młodych naukowców (nr badania 02/BMN/0007/12),
- „Kryzys emerytalny: przyczyny i możliwości przeciwdziałania” (2012), wykonawca projektu, źródło finansowania: grant Rektora SGH w ramach środków MNiSW na finansowanie badań naukowych (nr grantu: 89/E/02/12),
- „Ewolucja pracowniczego zabezpieczenia emerytalnego w świetle przemian demograficznych oraz załamania na rynkach finansowych – tendencje zmian i główne wyzwania” (2013), kierownik projektu, źródło finansowania: środki MNiSW na badania młodych naukowców (nr badania 02/BMN/0001/13),
- „Badanie świadomości i przezorności ubezpieczeniowej Polaków” (2013), kierownik projektu: prof. dr hab. Tadeusz Szumlicz, źródło finansowania: środki MNiSW na badania statutowe (KES/S/04/13), jako wykonawca projektu realizowałam część: *Doubezpieczenie społeczne w racjonalizowaniu systemu zabezpieczenia społecznego*.

Wyniki tych badań przedstawione zostały w publikacjach [1.1] [2.1] [2.2] [2.3] [4.2.] [4.3] [4.4]. Prowadziłam również badania w szerszym obszarze przeobrażeń systemów zabezpieczenia społecznego, uczestnicząc jako wykonawca w projekcie „Społecznie Odpowiedzialna Uczelnia” (2009-2011, grupa robocza „Polityka Społeczna”), realizowanym przez Wyższą Szkołę Pedagogiczną TWP w Warszawie i finansowanym ze środków Unii Europejskiej (Program: POKL, Priorytet IV. Szkolnictwo Wyższe i Nauka, Działanie 4.2. Rozwój kwalifikacji kadr systemu B+R i wzrost świadomości roli nauki w rozwoju gospodarczym). Celem projektu było wypracowanie nowatorskiego podejścia do usług społecznych, a efektem mojego w nim udziału były publikacje [4.1] i [4.8].

Kontynuacja badań nad redystrybucją dochodów i zakresem gwarancji oferowanych w systemach emerytalnych zaowocowała wydaniem publikacji [1.1] [5.1] i [5.2].

Kolejny z wymienionych nurtów realizowany był w ramach badania „Państwowe fundusze majątkowe w finansowaniu systemu zabezpieczenia emerytalnego”, finansowanego ze środków MNiSW na badania młodych naukowców (nr badania 02/BMN/0006/11), w którym pełniłam rolę kierownika projektu. Efektem tego projektu były cztery publikacje: [6.1] [6.2] [6.3] i [6.4].

Od listopada 2013 r. jestem zatrudniona na stanowisku adiunkta w Zakładzie Demografii w Instytucje Statystyki i Demografii w Kolegium Analiz Ekonomicznych Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie. W ostatnich pięciu latach moje zainteresowania badawcze koncentrują się na badaniu dopasowania systemów emerytalnych do potrzeb indywidualnego odbiorcy, skuteczności i efektywności dodatkowego zabezpieczenia emerytalnego, ochrony interesów słabszej strony rynku emerytalnego oraz problematyce edukacji finansowej i polityki informacyjnej na rynku emerytalnym. Realizowałam je w ramach następujących projektów badawczych, finansowanych ze środków MNiSW na badania statutowe:

- „Świadczenia emerytalne a zaspokojenie zmieniających się potrzeb w okresie dezaktywizacji zawodowej – analiza adekwatności stosowanych rozwiązań” (2014-2015), kierownik projektu (KAE/S14/12/15),
- „Podział ryzyka i zakres gwarancji w dodatkowych planach emerytalnych w krajach Europy Środkowo-Wschodniej” (2015-2016), kierownik projektu (KAE/S15/27/15),

- „Potrzeby, możliwości i problemy ewaluacji dodatkowych planów emerytalnych z punktu widzenia indywidualnego odbiorcy” (2016-2017), kierownik projektu (KAE/S16/15/16),
- „Świadomość emerytalna i asymetria informacyjna na rynku dodatkowych produktów emerytalnych w Polsce” (2017-2018), kierownik projektu (KAE/S17/01/17),
- „Efekty zachęt podatkowych w dodatkowym zabezpieczeniu emerytalnym” (2018-2019), kierownik projektu (KAE/S18/32/18).

Wyniki wymienionych badań zostały ujęte w publikacjach [2.5] [2.7] [2.8] [4.9] [4.10] [8.2].

W ostatnich latach kontynuowałam także badania nad redystrybucją dochodową w systemach emerytalnych, opracowując międzynarodowe analizy porównawcze w ramach projektu „Adekwatność dochodowa, redystrybucja oraz efektywność w systemach emerytalnych. Analiza porównawcza z wykorzystaniem metod ilościowych” (2014-2016), w którym pełniłam rolę głównego wykonawcy (kierownik projektu: dr hab. Filip Chybalski, źródło finansowania: NCN, konkurs OPUS 5, grant nr DEC-2013/09/B/HS4/01516). Wyniki przeprowadzonych badań przedstawiłam w publikacjach [5.3] [5.4] [5.5] [5.6].

Realizując zainteresowania naukowe w obszarze efektywności dodatkowego zabezpieczenia emerytalnego, od 2014 r. roku uczestniczę w kolejnych edycjach projektu „Study on Private Pensions” oraz projektu „Real Returns of Pension Savings” prowadzonych przez *Better Finance* (wcześniej *EuroFinUse*, *European Federation of Investors and Financial Services Users*) finansowanych częściowo ze środków Komisji Europejskiej. Celem projektu jest analiza efektywności dodatkowego zabezpieczenia emerytalnego w krajach europejskich, z uwzględnieniem zarówno nominalnych i realnych stóp zwrotu, jak również wpływu opłat i opodatkowania na wyniki inwestycyjne planów emerytalnych. Mój udział polega na przygotowywaniu części raportu dotyczącej efektywności polskiego dodatkowego zabezpieczenia emerytalnego. Wyniki moich badań w tym zakresie w latach 2014-2018 zostały opublikowane w pozycjach [7.3] [7.4] [7.5] [7.6] [7.7].

Potwierdzeniem mojej wiedzy i kompetencji w zakresie prowadzenia badań nad funkcjonowaniem dodatkowego zabezpieczenia emerytalnego było powierzenie mi w 2014 r. kierowania zespołem przygotowującym raport prezentowany i dyskutowany na debacie organizowanej przez Prezydenta RP, pt. *Dodatkowy system emerytalny w Polsce – diagnoza i rekomendacje zmian*. Wyniki prac całego zespołu wydane zostały w 2014 r. w publikacji [7.1].

Najnowszym obszarem mojej aktywności naukowej są badania z zakresu funkcjonowania dodatkowych produktów emerytalnych oraz ułomności rynku emerytalnego z punktu widzenia indywidualnego uczestnika. Zainteresowania w tym obszarze realizuję od 2017 roku, kierując projektem „Zrozumiałość, przejrzystość i efektywność indywidualnych produktów emerytalnych” (2017-2020) finansowym ze środków NCN (grant nr 2016/21/D/HS5/03905, Konkurs Sonata 11). Wyniki projektu będą publikowane w 2019 i 2020 roku. Pierwszy z artykułów został już przyjęty do druku [8.2] a drugi został złożony do publikacji i jest obecnie na etapie procesu recenzyjnego [7.8].

Od 2019 r. będę uczestniczyć jako wykonawca w projekcie „Ryzyko emerytalne w świetle prognozowanych zmian zapotrzebowania na towary i usługi konsumpcyjne seniorów w Polsce” kierowanym przez dr Kamilę Bielawską i finansowanym ze środków Narodowego Centrum Nauki (konkurs OPUS 12, grant nr 2016/23/B/HS5/03768).

3. Osiągnięcie naukowe przekazane do oceny (wynikające z art. 16. Ust 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. nr 65 poz. 595 ze zm.)

Poniżej przedstawiam przekazywany do oceny cykl publikacji powiązanych tematycznie, który tytułuję: „Czynniki instytucjonalne i ich wpływ na rozwój prywatnych planów emerytalnych z punktu widzenia indywidualnych uczestników”. Składa się na niego seria dziewięciu artykułów naukowych i dwóch rozdziałów w książkach, przy czym pięć tekstów zostało przygotowanych we współautorstwie. Trzy z tych pozycji opublikowane zostały w języku angielskim, w tym jedno w czasopiśmie z listy JCR.

Tabela 1. Publikacje składające się na osiągnięcie „Czynniki instytucjonalne i ich wpływ na rozwój prywatnych planów emerytalnych z punktu widzenia indywidualnych uczestników”.

L.p.	Publikacja	Mój udział	Impact factor wg WoS	Punkty MNiSW
1. ARTYKUŁY NAUKOWE OPUBLIKOWANE W CZASOPISMACH Z LISTY JCR (lista A)				
1.1	Kawiński M., Stańko D., Rutecka J. (2012), <i>Protection mechanisms in the old-age pension systems of the CEE countries</i> , „Journal of Pension Economics and Finance”, Volume 11, Issue 04, , pp 581-605, DOI: http://dx.doi.org/10.1017/S147474721200008X	20%	0,418	15
2. ARTYKUŁY NAUKOWE OPUBLIKOWANE W INNYCH CZASOPISMACH				
2.1	Rutecka J. (2014), <i>Doubezpieczenie emerytalne w racjonalizowaniu systemu zabezpieczenia społecznego</i> , "Rozprawy Ubezpieczeniowe", nr 16 (1/2014), s. 43-53.	100%		3
2.2	Góra M., Rutecka J. (2013), <i>Elastyczny system emerytalny a obecne i przyszłe potrzeby jego uczestników</i> , "Ekonomista", nr 6, s. 735-753.	50%		10
2.3	Rutecka J. (2014), <i>Dodatkowe zabezpieczenie emerytalne - charakterystyka i czynniki rozwoju</i> , "Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu", nr 342, s. 256-266.	100%		7
2.4	Rutecka-Góra J. (2017), <i>Ewolucja pracowniczych programów emerytalnych a przemiany demograficzne</i> , "Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach", nr 309, s. 143-153.	100%		10
2.5	Rutecka-Góra J. (2016), <i>Evolution of supplementary old-age pension systems in selected CEE countries</i> , "Zarządzanie i Finanse", nr 4, s. 149-162.	100%		10
2.6	Rutecka J. (2015), <i>Realokacja czy nowe oszczędności? – O efektach zachęt podatkowych w dodatkowym oszczędzaniu na starość w Polsce</i> , "Rozprawy Ubezpieczeniowe", nr 18 (1/2015), s. 66-79.	100%		7
2.7	Rutecka-Góra J., Vostatek J., Turner J.A. (2018), <i>Extending pension coverage: Tax versus non-tax incentives</i> , "ACTA VŠFS Ekonomicke studie a analyzy", 2/2018, vol. 12, pp. 107-124, https://www.vsfs.cz/periodika/acta-2018-2.pdf	33%		4

2.8	Cichowicz E., Rutecka-Góra J. (2017), <i>Świadomość Polaków dotycząca dodatkowego oszczędzania na starość - próba oceny oraz identyfikacji niezbędnych działań</i> , „Problemy Polityki Społecznej. Studia i Dyskusje” nr 38 (3), s. 89–103.	50%		11
3. ROZDZIAŁY W RECENZOWANYCH KSIĄŻKACH				
3.1	Pieńkowska-Kamieniecka S., Rutecka J. (2014), <i>Problematyka decyzji i kompetencji finansowych osób starszych w ujęciu ekonomicznym</i> , w: <i>Systemy zabezpieczenia społecznego wobec wyzwań demograficznych i rynkowych</i> , red. M. Szczepański, T. Brzęczek, M. Gajowiak, Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej, Poznań, s. 141-151.	50%		4
3.2	Rutecka J. (2013), <i>Ewolucja pracowniczych programów emerytalnych w reakcji na kryzys finansowy - tendencje zmian</i> , w: <i>Współczesne zabezpieczenie emerytalne. Wybrane aspekty ekonomiczne, finansowe i demograficzne</i> , red. F. Chybalski, E. Marcinkiewicz, Politechnika Łódzka, Łódź, s. 114-125.	100%		4

Wymienione publikacje dotyczą moich prac badawczych, których celem było zbadanie szeroko pojmowanych czynników instytucjonalnych i ich wpływu na funkcjonowanie prywatnych planów emerytalnych. Motywacją do podjęcia tych badań była chęć zrozumienia, od czego zależy poziom i tempo rozwoju prywatnych planów emerytalnych, jakie narzędzia upowszechniania tych systemów są stosowane oraz które z nich przynoszą najlepsze efekty. W trakcie prowadzonych badań identyfikowałam także przeszkody utrudniające lub wręcz uniemożliwiające prawidłowe funkcjonowanie dodatkowych rynków emerytalnych, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji słabszej strony tj. indywidualnego konsumenta na tych rynkach. Poniżej uzasadniam, dlaczego zajęłam się tymi zagadnieniami, charakteryzując krótki stan badań nad zabezpieczeniem emerytalnym i wskazując ich ograniczenia, które wpłynęły na moje prace badawcze.

Zabezpieczenie emerytalne jest przedmiotem gorącej debaty publicznej i intensywnych badań naukowych od co najmniej trzech dekad. Jest to konsekwencją konieczności reformowania systemów emerytalnych wymuszanej głównie przez zmiany ludnościowe oraz konieczności zapewnienia długookresowej stabilności finansowej tych systemów. W większości krajów poszukuje się sposobów na zmniejszenie nierównowagi finansowej w bazowym systemie emerytalnym poprzez: zwiększanie składki, podwyższanie wieku emerytalnego, zaostrzanie warunków uprawniających do świadczenia minimalnego, obniżanie relatywnej wysokości emerytur oraz uzależnianie ich wysokości od czynników demograficznych (np. od wieku przejścia na emeryturę czy wskaźników obciążenia systemu emerytalnego ludźmi starszymi). Reformy emerytalne mają na celu zapewnienie adekwatnych świadczeń z systemu emerytalnego ujmowanego szerzej niż dotychczas – z uwzględnieniem zarówno publicznej i obowiązkowej jego części, jak i rozwiązań dodatkowych, dzięki którym możliwe jest uzupełnienie dochodów emerytalnych do oczekiwanej wysokości. Jednocześnie zaciera się granica pomiędzy obowiązkowymi, bazowymi systemami emerytalnymi zarządzanymi przez państwo a dobrowolnymi, dodatkowymi elementami zarządzanymi prywatnie. Obowiązkowe lub quasi-obowiązkowe stają się także pracownicze programy emerytalne (Holandia, Szwajcaria, Wielka Brytania) oraz indywidualne plany emerytalne (Nowa Zelandia), często w konsekwencji wprowadzania automatycznego zapisu do dodatkowych planów emerytalnych (*auto-enrolment*). Stosowanie przymusu w systemie uznawanym za dodatkowy wynika z

nieadekwatnych dochodów emerytalnych oferowanych przez bazowy system zarządzany przez państwo i konieczności ich powszechnego uzupełnienia przez elementy finansowane z innych źródeł. Pojawia się w takiej sytuacji pytanie, czy rozwiązania te powinny być oficjalnie traktowane jako systemy dodatkowe, uzupełniające dochód bazowy czy jako elementy dostarczające dochód w podstawowej wymaganej wysokości. Zwłaszcza, że bazowe, publiczne systemy emerytalne wykorzystują coraz częściej finansowanie kapitałowe, zwykle w formie wprowadzania obowiązkowych funduszy emerytalnych inwestujących część obowiązkowej składki emerytalnej (m.in. Szwecja, Włochy czy Estonia). Ponadto, część elementów systemów bazowych nabiera w wybranych krajach cech dobrowolnych (dobrowolna opcja wyjścia z obowiązkową składką poza system zarządzany przez państwo tzw. *opt-out*, tj. przekazanie jej do dobrowolnych funduszy emerytalnych), prowadząc do ograniczenia roli państwa w zakresie bezpośredniego zarządzania bazowym systemem, nie powodując jednak wyłączenia tych elementów z systemu publicznego i nadania im cech programów uzupełniających. Nie można już zatem obecnie mówić o wyraźnej granicy między zabezpieczeniem bazowym i dodatkowym, a konkretny jej przebieg należy analizować z punktu widzenia celów zaspokajania potrzeb indywidualnych uczestników systemów emerytalnych.

W związku z zacieraniem się granicy pomiędzy bazowym i dodatkowym zabezpieczeniem emerytalnym w międzynarodowych analizach porównawczych elementy systemów publicznych są czasem analizowane łącznie z programami dodatkowymi. Przykładem są publikacje dot. prywatnych planów emerytalnych wydawane przez OECD (2009, 2011, 2013, 2015, 2017), z których wyciągnąć można błędne wnioski co do poziomu powszechności prywatnych planów emerytalnych oraz stopnia zaspokojenia potrzeb ich uczestników. W ramach prywatnych (zarządzanych prywatnie) planów emerytalnych omawiane są bowiem zarówno obowiązkowe (lub do niedawna obowiązkowe) plany emerytalne będącą częścią systemu bazowego (np. otwarte fundusze emerytalne w Polsce i ich odpowiedniki w innych krajach CEE), jak i obowiązkowe lub dobrowolne dodatkowe plany emerytalne (pracownicze i indywidualne). Tymczasem funkcjonowanie systemów bazowych (publicznych), niezależnie od metody ich finansowania, i dodatkowych planów emerytalnych należy analizować odrębnie, chociażby ze względu na różny cel, poziom stosowanych gwarancji i sposób podziału ryzyka, zakres stosowanych regulacji czy poziom skomplikowania systemu. Istotny jest przy tych charakter uczestnictwa w systemie i rodzaj narzędzi stosowanych do osiągnięcia powszechności (przymus, automatyczny zapis lub zachęty podatkowe). Każde z narzędzi wymaga zastosowania innego zestawu regulacji i prowadzić może do odmiennych problemów z punktu widzenia indywidualnego uczestnika.

Publicznym jest obowiązkowy system powoływany i nadzorowany przez państwo, niezależnie od typu podmiotu, który faktycznie zarządza oszczędnościami (prawami) emerytalnymi [2.1, s. 739]. Jest to system bazowy, tj. zapewniający pokrycie podstawowych potrzeb w okresie emerytalnym. Celem systemów dodatkowych jest natomiast uzupełnienie dochodów emerytalnych do poziomu pożądanego z punktu widzenia indywidualnej jednostki. Natomiast podział na systemy prywatne i państwowe ma charakter głównie techniczny i wykorzystuje kryterium podmiotu zarządzającego (podmioty prywatne lub instytucje państwowe).

Wprowadzane reformy, zarówno systemowe, jak i parametryczne, powodują ograniczanie hojności bazowych systemów emerytalnych, zwiększając pole dla funkcjonowania uzupełniających, prywatnych planów emerytalnych (European Commission 2010, 2012a, 2012b, OECD 2012, 2014, 2018a, Barr & Diamond 2014). Obniżanie relatywnej wysokości bazowych świadczeń emerytalnych powoduje konieczność ich uzupełnienia z innych źródeł, w tym rozwiązań oferowanych jako zinstytucjonalizowane dodatkowe zabezpieczenie

emerytalne. Dodatkowe plany emerytalne obejmują rozwiązania organizowane i finansowane przez pracodawcę oraz osoby indywidualne. Mogą bazować na formule zdefiniowanej składki (*defined contribution*, DC) lub zdefiniowanego świadczenia (*defined benefit*, DB), przy czym rozwiązania indywidualne wykorzystują obecnie zwykle drugą z wymienionych formuł. Dodatkowe zabezpieczenia emerytalne funkcjonuje w różnych formach, przy czym najczęściej wykorzystywane są konstrukcje funduszy inwestycyjnych i emerytalnych oraz ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym (*unit-linked life insurance*).

Dodatkowe systemy emerytalne były dotychczas przedmiotem badań i analiz wielu instytucji i ekspertów (m.in. Holzmann i Guven 2009, European Commission 2010, 2012a, 2012b, OECD 2012, 2014, 2018, Pallares-Miralles, Romero i Whitehouse 2012). Badania te dotyczyły głównie reform systemów zabezpieczenia emerytalnego (OECD 2012, 2014, 2018a), poziomu uczestnictwa w dodatkowych planach emerytalnych i wysokości dodatkowych emerytur (m.in. European Commission 2010, 2012a, OECD 2011, 2013, 2015, 2017, Antolin, Payet i Yermo 2012) czy charakterystyki i efektów zachęt podatkowych w wybranych krajach (Ayuso, Jimenoy i Villaneuvaz 2007, Börsch-Supan 2004, Kuper & Schmidt 2016, OECD 2018b). W większości analiz **szczegółowe opisy reform i architektury dodatkowych systemów emerytalnych nie były jednak konfrontowane z rzeczywistymi i zmieniającymi się potrzebami indywidualnych uczestników systemu emerytalnego.**

Dotychczasowe badania odnosiły się także do indywidualnych zachowań oszczędnościowych w poszczególnych krajach, skupiając się na zagregowanych wartościach oszczędności i wskaźnikach oszczędzania (np. dla Polski: Liberda 2015) oraz ocenie zależności pomiędzy deklarowanymi oszczędnościami i cechami indywidualnych oszczędzających (Rószkiewicz 2008, Marcinkiewicz 2018). Niektóre badania obejmowały także ocenę kompetencji finansowych i motywacje w zakresie planowania zabezpieczenia emerytalnego oraz postawy wobec zabezpieczenia na okres starości (Rószkiewicz 2008, Białowąs 2013, OECD 2015, Olejnik 2016). **Nie poruszano w nich jednak problemu dopasowania oferty rynkowej do możliwości, potrzeb i zachowań indywidualnych oszczędzających.**

Badając czynniki rozwoju dodatkowych systemów emerytalnych koncentrowano się analizach makroekonomicznych, wykorzystujących dane o poziomie PKB, stopach zastąpienia z systemów bazowych, liczbie dodatkowych programów emerytalnych oraz aktywach w nich zgromadzonych. Część analiz odnosiła się do opisu stosowanych zachęt podatkowych i ich skuteczności w osiągnięciu powszechności dodatkowych planów emerytalnych (Ayuso, Jimenoy i Villaneuvaz 2007, Börsch-Supan 2004, Kuper & Schmidt 2016, OECD 2018b). **Stosunkowo rzadko analizowana jest tematyka ekspozycji na ryzyko uczestników planów emerytalnych oraz wpływ edukacji finansowej i świadomości emerytalnej na prawidłowe funkcjonowanie rynków emerytalnych.**

Z uwagi na długą historię funkcjonowania, w badaniach dodatkowego zabezpieczenia emerytalnego **dominują analizy grupowych i indywidualnych planów emerytalnych w krajach rozwiniętych** (m.in. OECD 2011, 2013, 2015; Holzmann & Guven, 2009). Jedyne **nieliczne analizy obejmują funkcjonowanie dodatkowego zabezpieczenia emerytalnego w krajach Europy Środkowo-Wschodniej** (Szczepański 2010, Andersen et al. 2018, Marcinkiewicz 2018). Wynika to z problemów z dostępnością danych nt. funkcjonowania dodatkowych systemów emerytalnych w skali mikro i dotyczących indywidualnych decyzji emerytalnych podejmowanych przez uczestników systemu. Duży wpływ ma także odmiennosc architektury systemów emerytalnych w krajach CEE i inna charakterystyka stosowanych w nich mechanizmów.

Przedstawiony do oceny dorobek stanowi efekt mojego udziału w kilkunastu projektach badawczych, głównie w roli kierownika projektu, ale także jako wykonawcy. Wyniki przedstawione w publikacjach są moim **wkładem do badań nad funkcjonowaniem prywatnych planów emerytalnych, który wzbogaca wiedzę o dobrowolnych i obowiązkowych rozwiązaniach w tym obszarze**. W badaniach podejmowałam próbę wyjaśnienia, które czynniki i w jaki sposób wpływają na rozwój prywatnego, indywidualnego i grupowego, dodatkowego zabezpieczenia emerytalnego, ze szczególnym uwzględnieniem interesów i potrzeb indywidualnych uczestników. Stworzyłam podstawy do formułowania wniosków jakościowych i ilościowych w zakresie skuteczności konkretnych narzędzi w dodatkowym systemie emerytalnym, które zostały wykorzystane w rekomendacjach dla polityki społecznej w tym obszarze.

Moje prace badawcze, ujęte w wymienionym cyklu publikacji, dotyczą następujących nurtów badawczych:

- 1) **rola dodatkowych planów emerytalnych we współczesnym zabezpieczeniu emerytalnym,**
- 2) **ekspozycja na ryzyko w prywatnych planach emerytalnych,**
- 3) **czynniki wpływające na poziom rozwoju prywatnych planów emerytalnych,**
- 4) **efekty zachęt podatkowych w dodatkowym zabezpieczeniu emerytalnym,**
- 5) **rola edukacji i świadomości emerytalnej w ograniczaniu asymetrii informacyjnej na rynku emerytalnym.**

Poniżej opisuję mój dorobek w wymienionych powyżej obszarach, przy czym wątki podejmowane w wymienionych nurtach badawczych mogą występować w jednej publikacji jako główne, w innych jako związane z wątkiem głównym, stąd wybrane publikacje są przypisywane do kilku nurtów jednocześnie.

(1) Rola dodatkowych planów emerytalnych we współczesnym zabezpieczeniu emerytalnym – publikacje [2.1] [2.2]

Reformy emerytalne wprowadzane na całym świecie w okresie ostatnich kilkunastu lat są odpowiedzią na zmiany ludnościowe, wymuszające racjonalizowanie systemów emerytalnych w kierunku zdefiniowanej składki, ograniczania adekwatności bazowych elementów systemu i zwiększenie znaczenia dodatkowego zabezpieczenia emerytalnego. Ograniczanie roli państwa w tych systemach powoduje, że z punktu widzenia zapewnienia adekwatnych dochodów na starość muszą być one traktowane kompleksowo, tj. z wymaganą dbałością o rozwój uzupełniających elementów zabezpieczenia emerytalnego.

W publikacji [2.1] wskazałam, że dodatkowe systemy zabezpieczenia emerytalnego stają się coraz bardziej rozbudowane, a ich architektura obejmuje zarówno rozwiązania grupowe, jak i indywidualne. Pierwsza z nich, tj. pracownicze programy emerytalne organizowane i oferowane przez pracodawcę swoim pracownikom, występują jako rozwiązania zakładowe, międzyzakładowe lub nawet sektorowe, przy czym większość rozwiązań w tym zakresie wykorzystuje finansowanie kapitałowe (wyjątkiem są niektóre rozwiązania dla sektora publicznego). Indywidualne plany emerytalne nie są natomiast zwykle związane z zatrudnieniem u konkretnego pracodawcy, a w niektórych systemach dopuszcza się obecnie możliwość wpłacenia do nich składki pracodawcy. Są zatem przykładem zacierania się granicy pomiędzy pracowniczym a indywidualnym zabezpieczeniem na starość.

Oszczędności emerytalne mogą być finansowane z różnych źródeł: składki pracodawcy, pracownika lub ich obu (coraz częściej na zasadzie obowiązku uzupełnienia przez pracodawcę

składki wnoszonej przez pracodawcę, tzw. *matching contribution*) oraz w formie dopłat z budżetu państwa. Coraz większa jest także różnorodność form produktowych (główne rodzaje to: umowa ubezpieczenia na życie z UFK, fundusz inwestycyjny, fundusz emerytalny, lokata bankowa, rezerwa księgową pracodawcy) oraz formuł emerytalnych – poza czystą formułą zdefiniowanej składki i zdefiniowanego świadczenia występują także rozwiązania mieszane.

Zwróciłam uwagę na rosnący poziom luki emerytalnej, która może być zapełniona przez ofertę dodatkowych planów emerytalnych skierowanych do indywidualnego odbiorcy (w tym również za pośrednictwem pracodawcy). Poziom luki emerytalnej jest od dłuższego czasu analizowany przez instytucje międzynarodowe (m.in. OECD 2011). Stosowane podejście porównawcze nie odzwierciedla jednak faktycznego poziomu luki występującej w poszczególnych krajach, gdyż jako punkt odniesienia stosowany jest ten sam poziom stopy zastąpienia, niezależnie od stopnia zamożności i rozwoju gospodarczego danego kraju. Podkreśliłam, że dane publikowane w międzynarodowych raportach porównawczych prezentują rozmiary luki w sposób bardzo uproszczony, co zapewne jest podyktowane celem porównywalności wskaźników, natomiast nie dostarczają informacji o faktycznym poziomie dochodów emerytalnych wymagających uzupełnienia. Wskazałam także, że rozmiary luki emerytalnej konkretnych uczestników systemu emerytalnego są różne, gdyż zależą od ich indywidualnych potrzeb i oczekiwań. A zatem obszar potencjalnego dozabezpieczenia emerytalnego powinien być częściej analizowany także z perspektywy mikro.

Wobec ograniczania hojności systemów emerytalnych i zmiany formuł emerytalnych w kierunku zdefiniowanej składki coraz większego znaczenia nabiera wykorzystanie metody ubezpieczenia w racjonalizowaniu systemu zabezpieczenia emerytalnego. Zwróciłam uwagę, że rozbudowane dotychczas systemy bazowe oferowały uczestnikom ochronę przed większością ryzyk. Natomiast nowe, zreformowane systemy zakładają zwiększenie odpowiedzialności indywidualnych osób za adekwatne świadczenia emerytalne oraz zakładają większą ekspozycję uczestników na ryzyka, przede wszystkim na ryzyko inwestycyjne, inflacji czy długowieczności (mniejsza część dochodów emerytalnych jest wypłacana w formie świadczenia dożywotniego). Aby choć w części zniwelować powstałą różnicę w ekspozycji na ryzyko i redukcję gwarancji w systemie bazowym, powiększająca się luka emerytalna powinna być w dużej mierze pokrywana przez produkty ubezpieczeniowe chroniące indywidualnych uczestników przed ryzykiem. W publikacji wskazałam, że ubezpieczenie może być wykorzystane nie tylko na etapie wypłaty w celu ochrony przed ryzykiem długowieczności. Może także zapewniać ochronę przed ryzykiem inflacji oraz ryzykiem inwestycyjnym. Aby jednak tak się stało, na rynku muszą być dostępne instrumenty umożliwiające zabezpieczanie się przed wymienionymi ryzykami przez instytucje finansowe (obligacje indeksowane inflacyjnie czy oparte na wskaźnikach śmiertelności). Podkreśliłam, że konieczna jest również szeroka dyskusja i edukacja a w tym obszarze, aby indywidualni oszczędzający rozumieli, chcieli i potrafili zarządzać ryzykami przez wybór odpowiednich instrumentów.

W publikacji [2.2] razem z Markiem Górą zaproponowaliśmy elastyczne podejście do systemu emerytalnego jako całości, w tym dodatkowych oszczędności emerytalnych, których przeznaczenie powinno lepiej opowiadać zmieniającym się potrzebom w okresie po zakończeniu aktywności zawodowej (w fazie starości aktywnej, spokojnej i niedołużnej). Takie ujęcie nadaje kompleksowemu systemowi emerytalnemu zupełnie nowego wymiaru. Dzięki niemu można osiągnąć lepsze dopasowanie całego systemu do indywidualnych potrzeb i decyzji oszczędzających. Wskazujemy, że powszechny, bazowy system emerytalny ma jedynie oferować bazowe zabezpieczenie na starość. Pozostałą część większej całości muszą określić sami zainteresowani, korzystając z odpowiadających im potrzebom i preferencjom dodatkowych elementów, tj. dodatkowych planów emerytalnych. Indywidualne decyzje emerytalne powinny w tym przypadku obejmować takie obszary jak: 1) zabezpieczenie

rodzinne na okres starości (posiadanie dzieci), 2) moment zakończenia aktywności zawodowej, 3) odłożenie konsumpcji w czasie w celu zgromadzenia oszczędności emerytalnych. Posługując się konstrukcją kalkulatora emerytalnego, zbadaliśmy zależności pomiędzy trzema zmiennymi: stopą składki, wiekiem rozpoczęcia pobierania świadczenia oraz wysokością stopy zastąpienia. Osiągnięte wyniki są istotne zwłaszcza w kontekście odpowiedzi na pytanie: jak wysoka powinna być składka (o ile należy uzupełnić składkę obowiązkową), aby utrzymać określony standard życia na emeryturze? Oszacowaliśmy na przykład, że stopa zastąpienia na poziomie 60%, przy założeniu zakończenia aktywności zawodowej w wieku 60 lat, wymaga 15 p.p. dodatkowej składki, natomiast przy przedłużeniu aktywności o 15 lat i przejściu na emeryturę w wieku 75 lat – dodatkowej składki na poziomie „jedynie” ok. 8% wynagrodzenia. Zwróciliśmy uwagę, że funkcjonowanie elastycznego systemu emerytalnego polega w dużej mierze na indywidualnym i świadomym wyborze wieku zakończenia aktywności zawodowej (z dolnym limitem w formie minimalnego wieku emerytalnego) oraz podjęcia decyzji o poziomie łącznej składki emerytalnej (z dolnym limitem na poziomie składki obowiązkowej), przy akceptowalnych założeniach dotyczących poziomu świadczeń emerytalnych.

W artykule przedstawiliśmy propozycję szerszego spojrzenia na możliwości wykorzystania „ponadobowiązkowych” oszczędności emerytalnych wskazując, oprócz podstawowego celu utrzymania poziomu konsumpcji po przejściu na emeryturę, także cele: 1) sfinansowania podtrzymania zatrudnialności lub przekwalifikowania zawodowego, 2) złagodzenia spadku poziomu dochodów w sytuacji stopniowego wycofywania się z rynku pracy (emerytura częściowa), 3) sfinansowania okresu dezaktywizacji zawodowej przed osiągnięciem minimalnego wieku emerytalnego w systemie publicznym (indywidualna emerytura pomostowa), 4) pokrycia zwiększonych wydatków w okresie rzeczywistej, niedołożonej starości. Podkreśliliśmy też, że weryfikacja celów przeznaczenia dodatkowych oszczędności jest konieczna z uwagi na ewolucję nie tylko systemów emerytalnych i zastosowanych w nich formuł, ale także przeobrażenia rynku pracy, zmieniające się potrzeby uczestników systemu i ewoluujący charakter samego ryzyka starości.

Zwróciliśmy uwagę, że system publiczny, z uwagi na obowiązkowość oraz przyjęte zasady solidaryzmu i sprawiedliwości społecznej, nie pozwala na indywidualizację parametrów emerytalnych. Modelowe, powszechne rozwiązanie nie odpowiada jednak potrzebom i oczekiwaniom większości jednostek. W takich przypadkach system jako całość może uzyskać elastyczność i pożądane dopasowanie do indywidualnych potrzeb poprzez odpowiednie skonstruowanie dodatkowego zabezpieczenia emerytalnego. Zaprezentowana przez nas [2.2] koncepcja elastycznego systemu emerytalnego umożliwia właśnie dopasowanie momentu przejścia na emeryturę, sposobu ograniczania aktywności zawodowej i wysokości świadczeń przysługujących w okresach dezaktywizacji zawodowej do indywidualnych preferencji. Jest to również istotne w odniesieniu do rosnących w ostatnich latach życia potrzeb (Błędowski 2012), przy jednocześnie malejącej wraz z wiekiem stopie zastąpienia z publicznego systemu emerytalnego (szerzej: Rutecka 2013 – publikacja [4.9]). Rozwiązanie takie, jeśli ma mieć charakter masowy, musi podlegać regulacjom w zakresie zrozumiałości, przejrzystości i kosztowności oraz musi mu towarzyszyć skuteczna edukacja finansowa.

(2) Ekspozycja na ryzyko w prywatnych planach emerytalnych – publikacje [1.1] [2.1] [2.4] [2.5] [3.2]

Z punktu widzenia uczestników systemu emerytalnego zarządzanie ryzykiem starości składa się z dwóch faz – etapu akumulacji środków i okresu ich wykorzystania na finansowanie konsumpcji w okresie starości. Na etapie akumulacji środków chodzi o zgromadzenie wystarczającej wysokości kapitału emerytalnego, natomiast na etapie wypłaty – zapewnienie odpowiednich świadczeń przez cały okres przebywania na emeryturze (dożywotnio).

W prywatnych planach emerytalnych na etapie akumulacji środków wykorzystywana jest głównie metoda oszczędnościowa i finansowanie kapitałowe według formuły zdefiniowanej składki (wyjątkiem są pracownicze programy emerytalne oparte na formule DB), natomiast na etapie dekumulacji środków możliwe są następujące rozwiązania: wypłata jednorazowa, wypłata ratalna lub renta dożywotnia. Z punktu widzenia uczestnika prywatnego planu emerytalnego, do najważniejszych ryzyk, na które jest narażony, należy zaliczyć (Rocha, Vittas & Rudolph 2011): ryzyko inwestycyjne (*investment risk*), ryzyko inflacji (*inflation risk*), ryzyko płynności (*liquidity risk*), ryzyko wyboru niewłaściwego momentu przejścia na emeryturę (*market timing risk*), ryzyko przekazania spadku (dziedziczenia środków, *bequest risk*), ryzyko zbyt wczesnego wyczerpania środków (*risk of outliving one's savings*), ryzyko przymusowego obniżenia standardu życia z powodu braku adekwatności świadczeń (*risk of a substantial decline in consumption and living standard*), ryzyko długowieczności (*longevity risk*) oraz ryzyko niewypłacalności (bankructwa) dostawcy planu (*bankruptcy risk*). Na etapie gromadzenia środków ekspozycja na poszczególne ryzyka zależy przy tym od formy planów emerytalnych oraz zastosowanych w nich gwarancji.

W publikacji [1.1] razem z Marcinem Kawińskim i Dariuszem Stańko wskazaliśmy, że zmieniająca się rola państwa w systemach emerytalnych oraz wprowadzenie kapitałowych elementów finansowania i prywatnego zarządzania spowodowały konieczność ponownego zdefiniowania zakresu gwarancji i zmiany rodzaju mechanizmów chroniących uczestników systemu emerytalnego przed szeregiem ryzyk. Podkreśliliśmy, że zmiany demograficzne wymusiły falę korekt nie tylko w systemach obowiązkowych, ale także w dodatkowych programach emerytalnych. Ustaliliśmy, że reformy emerytalne wdrożone w krajach CEE (analiza obejmowała Bułgarię, Chorwację, Czechy, Estonię, Litwę, Łotwę, Polskę, Rumunię, Serbię, Słowację, Słowenię i Węgry) przeniosły na indywidualnych uczestników szereg ryzyk związanych z funkcjonowaniem prywatnych planów emerytalnych (wykazałam to także w publikacji [2.5]). Na etapie kumulacji aktywów głównym jest ryzyko inwestycyjne oraz ryzyko inflacji, ale przy okazji indywidualizacji systemu i wprowadzenia szerszych możliwości wyboru, większego znaczenia nabrało także ryzyko wyboru niewłaściwego momentu przejścia na emeryturę (*market timing risk*). Scharakteryzowaliśmy ponadto rzadko dostrzegane w literaturze „ryzyko podjęcia niewłaściwej decyzji emerytalnej”, odnoszące się do wyboru produktu czy funduszu emerytalnego, jego profilu inwestycyjnego oraz okresu zakończenia aktywności zawodowej. Ryzyko to nie było dotychczas adresowane przez ustawodawców i regulatorów. Natomiast na etapie wypłaty świadczeń za najważniejsze ryzyka uznaliśmy ryzyko długowieczności oraz ryzyko inflacji. Ustaliliśmy, że o ile w obowiązkowych prywatnych planach emerytalnych świadczenia są wypłacane w formie renty dożywotniej (Bułgaria, Chorwacja, Litwa, Łotwa, Polska, Węgry), o tyle w systemach dodatkowych (Czechy) dopuszcza się możliwości wyboru formy wypłaty spośród szerszego spektrum możliwości. W przypadku słabo rozwiniętych rynków rent dożywotnich krajów CEE, ciężar stworzenia odpowiednich rozwiązań i stymulowania ich rozwoju leży po stronie państwa. Zaznaczyliśmy także, że wprowadzenie dodatkowych gwarancji, zarówno na etapie oszczędzania, jak i wypłaty, powoduje obniżenie wyliczonego świadczenia. Z drugiej strony podkreśliliśmy, że ograniczanie roli państwa w systemach emerytalnych traktowanych kompleksowo nie powinno prowadzić do redukcji rozwiązań chroniących przez ryzykami systemowymi.

Zaprezentowaliśmy ponadto wyniki badań potwierdzające, że w prywatnych planach emerytalnych w krajach CEE ekspozycja na ryzyko braku adekwatności świadczeń oraz ryzyko inflacji jest ograniczana przez następujące gwarancje: emeryturę minimalną, (kwotową lub uzależnioną od poziomu zarobków), indeksację świadczeń emerytalnych (cenową, płacową, cenowo-płacową lub powiązaną ze wzrostem gospodarczym) oraz poprzez oferowanie innych

świadczeń przysługujących emerytom (w tym zasiłków i dodatków z pomocy społecznej). Wskazaliśmy, że gwarancje mogą być zależne od poziomu uzyskiwanych dochodów i mogą być finansowane ze składek lub z podatków.

Odnosząc się do ekspozycji na ryzyko niewypłacalności dostawcy, ustaliliśmy, że najważniejsze gwarancje w tym obszarze dotyczą prawnego rozgraniczenia funduszu emerytalnego oraz podmiotu nim zarządzającego, obowiązku licencjonowania działalności funduszy emerytalnych, ustanowienia podmiotów pełniących funkcję banku-depozytariusza funduszy oraz regulacji w zakresie nadzoru i polityki informacyjnej (obowiązki zarówno wobec instytucji publicznych i nadzorcy, jak i wobec indywidualnych uczestników). W ograniczaniu ryzyka inwestycyjnego ogromne znaczenie odgrywają natomiast limity inwestycyjne i limity koncentracji aktywów. Są one nie tylko odzwierciedleniem pożądanego poziomu ryzyka funduszu emerytalnego ustalonego przez nadzorcę, lecz także możliwości i preferencji lokalnych rynków finansowych oraz polityki gospodarczej prowadzonej w poszczególnych krajach. Wyjaśniliśmy, że ryzyko inwestycyjne w prywatnych planach emerytalnych CEE jest lub było redukowane przez stosowanie gwarancji nominalnej (Czechy, Rumunia, Słowacja), realnej (Węgry) lub relatywnej stopy zwrotu (Bułgaria, Chorwacja, Polska i Rumunia) bądź oferowania funduszy (produktów) o różnym profilu ryzyka, aby możliwe było jego dostosowanie do wieku, kompetencji finansowych, sytuacji rodzinnej czy preferencji w zakresie awersji do ryzyka. Drugi ze sposobów ograniczania ryzyka inwestycyjnego – tj. oferowanie większej liczby funduszy o różnych profilach ryzyka występuje w bazowych systemach emerytalnych Estonii, Litwy i Słowacji. Multifundusze występują powszechnie w dobrowolnych funduszach emerytalnych - wówczas jednak nie są oferowane razem z gwarancją minimalnej stopy zwrotu (z wyjątkiem Rumunii). Potwierdzają to również ustalenia, które zaprezentowałam w publikacji [2.5].

W publikacji [2.1] zaznaczyłam, że w większości dobrowolnych systemów emerytalnych brak jest gwarancji co do wysokości stopy zwrotu oraz utrzymania realnej wartości kapitału emerytalnego, co skutkuje pełną ekspozycją indywidualnych uczestników na ryzyko inflacji i ryzyko inwestycyjne. Gwarancje w systemach obowiązkowych muszą być stosowane ze względu na przymus długoterminowego uczestnictwa w zabezpieczeniu emerytalnym i obowiązek regularnego opłacania składki. Chociaż w dodatkowych systemach emerytalnych przymus uczestnictwa jest stosowany stosunkowo rzadko, należałoby jednak rozważyć wprowadzenie narzędzi powodujących bardziej symetryczny podział ryzyka, m.in. ze względu na stosowanie kosztownych zachęt podatkowych. Wskazałam, że gwarancje wysokości świadczenia występują głównie w pracowniczych programach emerytalnych krajów Europy Zachodniej i krajach skandynawskich, przede wszystkim poprzez wykorzystanie formuły zdefiniowanego świadczenia. Podkreśliłam, że szereg ryzyk (ryzyko inflacji, inwestycyjne i ryzyko długowieczności), na które narażone są osoby oszczędzające odnosi się do etapu wypłaty świadczeń, a poziom ekspozycji na nie zależy od oferowanych form dekapitalizacji kapitału (renta dożywotnia, wypłata jednorazowa bądź wypłata ratalna). Ustaliłam, że kraje Europy Środkowo-Wschodniej (Polska, Rumunia, Węgry, Słowacja) są przy tym grupą wyróżniającą się stosowaniem czystej zasady zdefiniowanej składki na etapie oszczędzania kapitału emerytalnego oraz zdecydowanie rzadszym wykorzystywaniem renty dożywotniej na etapie dekapitalizacji. Wskazałam, że wynika to ze słabego rozwoju rynku rent dożywotnich. Podkreśliłam przy tym, że, tylko ubezpieczeniowa forma wypłaty chroni oszczędzających przed ryzykiem długowieczności. Dlatego odgrywa kluczową rolę w systemach obowiązkowych i quasi-obowiązkowych, a w dobrowolnych systemach emerytalnych wskazywana jest jako rozwiązanie pożądane, zwłaszcza gdy ich funkcjonowaniu towarzyszą zachęty podatkowe. Wyjaśniłam, że przy spełnieniu pewnych warunków, metoda ubezpieczeniowa może być skutecznie stosowana na każdym etapie zarządzania ryzykiem

starości. Ochrona przed ryzykiem inwestycyjnym oraz ryzykiem inflacji, występującymi na etapie zarówno gromadzenia, jak i wypłaty środków emerytalnych, może być realizowana poprzez ofertę ubezpieczeń z funduszami kapitałowymi oferującymi minimalną gwarantowaną stopą zwrotu lub uwzględnianie w kalkulacji świadczeń technicznej stopy zwrotu (będącej w z punktu widzenia ubezpieczonych rodzajem gwarantowanej stopy zwrotu). Zaproponowałam, aby na etapie wypłaty środków ryzyka długowieczności i inflacji były ograniczane przez renty dożywotnie waloryzowane wskaźnikiem wzrostu cen. Zwróciłam uwagę, że pole do racjonalizacji jest wielowymiarowe. Podkreśliłam, że rozwój oferty ubezpieczeniowej zakładającej bardziej symetryczny podział ryzyka nie jest jednak możliwy bez pojawienia się na rynku instrumentów finansowych umożliwiających zakładom ubezpieczeń zabezpieczenie się na wypadek ryzyk przejmowanych od indywidualnych oszczędzających.

W publikacji [2.4] przeprowadziłam analizę wpływu zmian ludnościowych na funkcjonowanie PPE o różnych formułach emerytalnych i metodach finansowania, a także wyznaczyłam kierunek i zakres zmian w tych programach w obliczu zmian ludnościowych. Zbadałam nie tylko wpływ ryzyka długowieczności, które odnosi się do możliwości wyczerpania środków przed śmiercią w przypadku odpowiednio długiego życia danej osoby, lecz także całej grupy ryzyk związanych z generalnym trendem wydłużaniem się dalszego trwania życia oraz rosnącymi wskaźnikami obciążenia demograficznego, skutkującymi m.in. obniżeniem długoterminowych stóp zwrotu. Zwróciłam uwagę, że przyczyną utraty długookresowej stabilności PPE jest zachwianie równowagi pomiędzy długością okresu opłacania składek a długością okresu pobierania świadczeń. Procesy demograficzne wpływają niekorzystnie na bilansowanie, tj. utrzymanie równowagi pomiędzy aktywami i zobowiązaniami, pracowniczych programów emerytalnych oferowanych w formule DB, natomiast w przypadku programów o zdefiniowanej składce prowadzą bezpośrednio do niższych stóp zwrotu, a w konsekwencji - niższej wartości oszczędności emerytalnych. Ustaliłam, że wydłużanie się okresu pobierania emerytury (przy jednoczesnym utrzymaniu wieku uprawniającego do otrzymania świadczenia) oraz spadek długoterminowych stóp zwrotu poskutkowały koniecznością wnoszenia dodatkowych wpłat przez pracodawców, zaostrzaniem wymogów dot. stażu pracy, redukcją indeksacji uprawnień i emerytur, ograniczaniem formuły DB w kierunku rozwiązań o zdefiniowanej składce i przenoszeniem dużej części konsekwencji ryzyka demograficznego na indywidualnych uczestników programów. Okazało się jednak, że takie rozwiązanie, będąc doskonałym remedium na problemy funkcjonowania PPE z punktu widzenia pracodawcy finansującego program, są narzędziem niedoskonałym z punktu widzenia zapewnienia ochrony indywidualnych uczestników przed ryzykiem nieadekwatnych dochodów emerytalnych. Podkreśliłam, że trwałe zmiany w strukturze wieku populacji oraz przeobrażenia rynków finansowych wymuszają opracowanie nowych sposobów zarządzania ryzykiem demograficznym w planach emerytalnych oraz jego bardziej symetryczny podział. Obserwowane w ostatnich latach zmiany parametrów funkcjonowania PPE, obejmujące niekiedy także obniżanie świadczeń, obniżyły zaufanie społeczeństw i pracodawców do tych planów.

W publikacji [2.5] przedstawiłam analizę porównawczą architektury i specyfiki funkcjonowania dodatkowych systemów emerytalnych w następujących krajach CEE: Bułgarii, Czechach, Polsce, Rumunii i na Słowacji. Ustaliłam, że architektura wszystkich analizowanych systemów emerytalnych bazuje na koncepcji Banku Światowego z 1994 r. Konsekwencją przyjętego modelu jest duża indywidualizacja systemów, zarówno w sferze bazowej, jak i dodatkowej, skutkująca wysoką ekspozycją na ryzyka i większą indywidualną

odpowiedzialnością za podejmowane decyzje emerytalne. We wszystkich krajach występują indywidualne dodatkowe plany emerytalne, natomiast pracownicze programy emerytalne zostały wprowadzone jedynie w Bułgarii i Polsce. Wszystkie dodatkowe plany emerytalne wykorzystują formułę zdefiniowanej składki i funkcjonują głównie w formie funduszy emerytalnych (wyjątkiem jest Polska z dominującym udziałem planów w formie ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi). W żadnym z analizowanych dodatkowych systemów nie wprowadzono gwarancji ograniczających ryzyka, na które narażony jest oszczędzający. Oznacza to skrajnie niesymetryczny podział ryzyka, który zagraża adekwatności świadczeń wypłacanych z dodatkowych oszczędności emerytalnych. Przy czym na ryzyko nieadekwatności świadczeń wpływa nie tylko ryzyko inwestycyjne, ryzyko inflacji i ekspozycja na ryzyko długowieczności lecz także poziom przyjętych limitów wpłat związanych z zachętami podatkowymi oraz długość okresu oszczędzania (w tym wymagany okres i wiek uzyskania uprawnień do wypłaty kapitału).

Ustaliłam, że zastosowane we wszystkich analizowanych krajach zachęty podatkowe nie okazały się skuteczne w ograniczaniu ryzyka nieadekwatności dodatkowych świadczeń emerytalnych. Nawet jeśli spowodowały wzrost poziomu uczestnictwa do 60% (Czechy), to niski poziom wpłat będący konsekwencją wprowadzenia niskich limitów składek objętych maksymalną preferencją podatkową i umożliwiających otrzymanie maksymalnej dopłaty z budżetu, skutkowało niskimi saldami środków zgromadzonych na rachunkach indywidualnych oszczędzających.

Zaznaczyłam też, że możliwości ograniczenia ryzyka inwestycyjnego obejmują jedynie możliwość wyboru funduszu o pożądanym profilu ryzyka (z wyjątkiem Bułgarii), co wymaga jednak odpowiednich kompetencji finansowych poprzedzonych skuteczną edukacją i nie ogranicza odpowiedzialności oszczędzających za podejmowane w tym zakresie decyzje.

Wskazałam ponadto, że funkcjonujący model maksymalnego indywidualnego wyboru oraz faktyczny brak limitów inwestycyjnych nie doprowadził do osiągnięcia satysfakcjonujących wyników inwestycyjnych (pod tym względem zdecydowanie pozytywnie wyróżnia się jedynie Polska). Oszczędności były dodatkowo pomniejszane przez szereg opłat, w większości niezależnych od osiągniętych wyników inwestycyjnych, co dopełnia obraz skrajnie niesymetrycznego podziału ryzyka w dodatkowych systemach emerytalnych krajów CEE.

Konsekwencje wysokiej ekspozycji na ryzyko inwestycyjne w pracowniczych programach emerytalnych są także przedmiotem publikacji [3.2]. Zaprezentowałam w niej, jaki wpływ wywarł kryzys finansowy na funkcjonowanie PPE w krótkim i długim okresie. Bazując na danych OECD, Komisji Europejskiej i EFRP (aktualnie *Pensions Europe*) ustaliłam, że kryzys finansowy 2008 roku spowodował dużą przecenę aktywów w portfelach PPE we wszystkich krajach europejskich. Wartość aktywów została dość szybko odbudowana do poziomu sprzed kryzysu dzięki regularnemu zasilaniu funduszy nowymi składkami emerytalnymi. Na odrobienie strat inwestycyjnych potrzebna była jednak niemal dekada. Wskazałam, że głębokość strat była uzależniona od poziomu ekspozycji na rynek akcji. W programach DB kryzys doprowadził do wystąpienia deficytów i znacznego obniżenia poziomów kapitalizacji programów. Zjawisko to zostało pogłębione przez obniżenie nie tylko faktycznych, ale także prognozowanych długookresowych stóp zwrotu. Zmusiło to pracodawców do rekalkulacji świadczeń emerytalnych i poszukiwania sposobów pokrycia deficytów, m.in. poprzez dodatkowe wpłaty, podwyższanie składki emerytalnej, zawieszania bądź ograniczenie

indeksacji świadczeń, wydłużenie wymaganego okresu pracy czy ostatecznie obniżenie poziomu świadczeń. Odbudowa pełnej kapitalizacji zajęła od kilku do kilkunastu lat. Wymusiła też istotne zmiany w formułach emerytalnych, zamykanie programów DB i wprowadzanie w szerszym zakresie rozwiązań DC lub rozwiązań mieszanych, które transferują większą część ryzyka na indywidualnych uczestników.

Zwróciłam uwagę, że w programach opartych na formule zdefiniowanej składki kryzys finansowy przełożył się wprost na istotny spadek poziomu aktywów, który był szczególnie dotkliwy dla uczestników przechodzących na emeryturę w trakcie kryzysu lub niedługo po nim. W takim przypadku realizowały się negatywne konsekwencje ryzyka „złej daty” tj. niewłaściwego momentu przejścia na emeryturę - osoby kończące aktywność zawodową nie miały szans na odbudowanie kapitału emerytalnego i otrzymały znacznie uszczuplone świadczenia. W wybranych krajach wydłużono wówczas okres, w trakcie którego pracownik na obowiązek nabyć świadczenia za środki zgromadzone w PPE. Podkreśliłam również, że niezależnie od stosowanej formuły emerytalnej, kryzys finansowy spowodował spadek zaufania społeczeństwa do rozwiązań kapitałowych. Na nowo odżyła dyskusja o akceptowalności stosowania czystej formuły DC i wprowadzeniu minimalnych gwarancji stóp zwrotu, a także bardziej symetrycznym rozłożeniu ryzyk związanych w funkcjonowaniem pracowniczych planów emerytalnych.

(3) Czynniki wpływające na poziom rozwoju dodatkowych planów emerytalnych – publikacje [1.1] [2.3] [2.5] [2.6] [2.7] [3.2]

Poziom rozwoju dodatkowego zabezpieczenia emerytalnego zależy od szeregu czynników. W publikacji [2.3] wskazałam, że należą do nich: wysokość świadczeń z systemu bazowego, stopień zamożności i skłonność do oszczędzania, zakres i rodzaj udziału pracodawcy oraz państwa w dodatkowych planach emerytalnych, zachęty podatkowe oraz poziom edukacji finansowej uczestników i stan rozwoju rynku finansowego w danym kraju. Bazowe systemy emerytalne są bardzo zróżnicowane pod względem wysokości świadczeń (od oferujących wyłącznie emeryturę minimalną po zapewniające hojne emerytury zależne od poziomu dochodów) oraz sposobów ich ustalania (formuł emerytalnych), pomimo wspólnego celu, jakim jest dostarczenie podstawowego dochodu w okresie starości. Dodatkowe systemy emerytalne, zarówno obowiązkowe (lub quasi-obowiązkowe) jak i dobrowolne, mają uzupełniać dochód bazowy a przestrzenią do zagospodarowania jest tu poziom luki emerytalnej, tj. różnicy pomiędzy świadczeniem pożądanym a dochodem oferowanym przez system bazowy. Korzystając z danych OECD (2011), oceniłam, że najwyższy poziom luki emerytalnej występuje w Europie w Irlandii, Wielkiej Brytanii i Belgii, najniższy natomiast – w Portugalii, Norwegii i Czechach, co wpływa na poziom uczestnictwa w dodatkowym zabezpieczeniu emerytalnym, przy czym istotne znaczenie ma w tym przypadku obowiązek lub quasi-obowiązek uczestnictwa w dodatkowych planach emerytalnych.

Zwróciłam uwagę, że relatywnie wysoki poziom uczestnictwa w dodatkowych systemach emerytalnych występuje w Czechach, Niemczech, Belgii, Irlandii i Islandii. Pozytywna zależność pomiędzy niskim poziomem świadczeń z bazowego systemu emerytalnego i wysokim poziomem uczestnictwa w systemie dodatkowym nie została zaobserwowana w większości krajów CEE, głównie ze względu na relatywnie niski poziom dochodów (zamożności) obywateli, stosunkowo krótki okres funkcjonowania nowych wielofilarowych systemów oraz brak tradycji oszczędzania i doświadczeń funkcjonowania rynków finansowych. Obserwację tę potwierdziłam także w publikacji [2.5].

Odnosząc się do narzędzi fiskalnych, wskazałam [2.3], że szczególnie w systemach relatywnie młodych oraz funkcjonujących w społeczeństwie o niskiej zamożności rozwój dodatkowego zabezpieczenia emerytalnego może być stymulowany przez ulgi i zwolnienia o charakterze podatkowym oraz dopłaty z budżetu państwa. Dobrze adresowane zachęty mogą powodować wzrost uczestnictwa w dodatkowym zabezpieczeniu emerytalnym osób z niższych grup dochodowych oraz wywołać efekt odłożenia konsumpcji w czasie (*income effect*) w odróżnieniu od mniej pożądanego efektu realokacji, tj. przesunięcia oszczędności z innych form (*reallocation effect*). Zaznaczyłam, że zachęty są jednak kosztowne, a błędy w ich konstrukcji skutkować mogą niezamierzoną redystrybucją w kierunku osób zamożniejszych, które częściej i w większym zakresie oszczędzają na emeryturę, lub w kierunku instytucji finansowych, jeśli nie towarzyszy im odpowiednia polityka i regulacje ograniczające ryzyko wyboru niewłaściwego produktu emerytalnego przez indywidualnych oszczędzających [2.6]. Wskazałam ponadto, mogą się okazać nieefektywne w ograniczaniu ryzyka nieadekwatności świadczeń emerytalnych, jeśli ich celem jest wyłącznie zwiększenie poziomu uczestnictwa, bez dbałości o odpowiednią wysokość kapitału emerytalnego i właściwą konstrukcję produktu emerytalnego [2.5] [2.7]. Wyjaśniłam, że nieskuteczność zachęt podatkowych wynikać może także z faktu występowania barier uczestnictwa w dodatkowych planach emerytalnych po stronie podażowej a nie po stronie popytowej, na którą zachęty mają oddziaływać. Takie zjawisko wystąpi np. w sytuacji niedopasowania produktów do indywidualnych potrzeb oszczędzających [2.7].

Stymulowanie rozwoju dodatkowego zabezpieczenia emerytalnego może odnosić się również do funkcjonowania pracowniczych programów emerytalnych organizowanych i finansowanych przez pracodawcę. Wówczas zachętą stymulującą rozwój tych programów z punktu widzenia indywidualnych oszczędzających jest sam fakt opłacania składki przez pracodawcę, nawet jeśli wiąże się ona z obowiązkiem wniesienia składki również przez pracownika. W ostatnich latach w niektórych krajach (Wielka Brytania, Stany Zjednoczone, Polska, w 2020 również Irlandia) wprowadzane są mechanizmy zakładające automatyczne włączanie pracowników do programów tworzonych obowiązkowo przez pracodawcę (*autoenrollment*) z możliwością wypisania się z programów na wniosek pracownika. Rozwiązaniom tym towarzyszy zwykle mechanizm obowiązkowego uzupełniania składki wpłacanej przez pracownika składką finansowaną ze środków pracodawcy lub budżetu (*matching contribution*). W publikacji [2.7] razem z Jaroslavem Vostatkiem i Johnem A. Turnerem zwróciliśmy uwagę, że takie rozwiązanie, oparte na zjawisku inercji, może być skuteczne w ograniczaniu barier w realizacji dodatkowego zabezpieczenia emerytalnego wśród osób, które do tej pory nie oszczędzały na emeryturę ze względu na niewystarczającą wiedzę o sposobach gromadzenia środków na okres starości oraz brak odpowiedniej wiedzy finansowej niezbędnej do podejmowania indywidualnych decyzji inwestycyjnych. Automatyczny zapis do pracowniczych programów emerytalnych wprowadzony w Wielkiej Brytanii w październiku 2012 r. poskutkował wzrostem poziomu partycypacji w prywatnym zabezpieczeniu emerytalnym osób najmniej zarabiających z 35% do 65% w okresie 2012-2015. Dodatkowo, rozwiązanie to przyczyniło się do niemal zupełnego ograniczenia luki w poziomie uczestnictwa pomiędzy kobietami i mężczyznami. Podkreśliliśmy dużą skuteczność efektu inercji – wskaźnik rezygnacji z programów (*opt-out*) wynosi w Wielkiej Brytanii jedynie 9%.

W publikacji [1.1] zwróciliśmy uwagę, że wprowadzanie dodatkowych narzędzi, podatkowych i niepodatkowych, w prywatnych planach emerytalnych wymusza stosowanie bardziej restrykcyjnych regulacji w obszarze funkcjonowania zabezpieczenia emerytalnego (zwróciłam

na nie również uwagę w publikacji [2.6]). Dotyczą one zwykle form oszczędzania, limitu składki, sposobów wypłaty środków czy minimalnego okresu gromadzenia kapitału. Rzadko są jednak stosowane regulacje zmniejszające ekspozycję indywidualnych uczestników na ryzyka poprzez oferowanie gwarancji czy limitowanie poziomu kosztów. Podkreśliliśmy, że zadaniem regulatora jest w tym przypadku zapewnienie odpowiedniej konkurencji i przejrzystości rynku finansowego.

Produkty oferowane na dodatkowym rynku emerytalnym powinny być zrozumiałe dla indywidualnych oszczędzających, przejrzyste i efektywne, zarówno inwestycyjnie jak i kosztowo. Powinny umożliwiać elastyczne dopasowanie ich parametrów do potrzeb indywidualnego odbiorcy, również w zakresie możliwości wcześniejszego wykorzystania środków emerytalnych na inne ważne cele (zakup domu, edukację), [2.7]. Ogromne znaczenie ma ponadto „sprawiedliwy” podział ryzyka, na które narażeni są oszczędzający ([1.1] [3.2]). Ponadto, że podejmowanie optymalnych decyzji w obszarze dodatkowego zabezpieczenia emerytalnego jest warunkowane posiadaniem odpowiedniej wiedzy finansowej i świadomości emerytalnej przez indywidualnych oszczędzających [2.3].

(4) Efekty zachęt podatkowych w dodatkowym zabezpieczeniu emerytalnym – publikacje [2.5] [2.6] [2.7]

Jednym z najchętniej wykorzystywanych narzędzi w celu zwiększenia poziomu uczestnictwa w dodatkowych systemach emerytalnych są zachęty podatkowe. Ich stosowanie jest kosztowne, jednak efekty są widoczne niemal natychmiast w porównaniu z innymi mechanizmami pobudzania dodatkowego oszczędzania na starość. Ulgi podatkowe w dozabezpieczeniu emerytalnym mogą przyjmować bardzo różną postać i funkcjonować na etapie oszczędzania bądź wypłaty świadczeń. Ponadto, mogą prowadzić zarówno do efektów pożądanых, tj. zwiększenia stopy oszczędzania i kreowania nowych oszczędności (*income effect*), jak i niepożądanych – tj. jedynie przesunięcia oszczędności pomiędzy różnymi formami produktowymi (*reallocation effect*) oraz niezamierzonej redystrybucji dochodów od osób biedniejszych do bogatszych.

W publikacji [2.7] dokonaliśmy porównania skuteczności zachęt podatkowych z нефiskalnymi narzędziami (quasi-obowiązkowym zapisem do planu oraz zwiększaniem atrakcyjności zasad przystępowania i funkcjonowania planu z punktu widzenia indywidualnych potrzeb) w stymulowania rozwoju dodatkowych planów emerytalnych. Wskazaliśmy, że kraje o najwyższym poziomie uczestnictwa w dodatkowym zabezpieczeniu emerytalnym (Czechy ok. 60% i Niemcy ponad 50%) oferują rozbudowany system zachęt podatkowych. Zwróciliśmy przy tym uwagę, że zachęty podatkowe w formie odliczenia składki od podstawy opodatkowania lub od podatku mogą być nieskuteczne w podwyższaniu poziomu uczestnictwa wśród osób najuboższych (np. Stany Zjednoczone), jeśli osoby te nie płacą podatku (efekt kwoty wolnej od podatku i stosowania szeregu odpisów, w tym na dzieci.). Niektóre kraje stosują wówczas bezpośrednie dopłaty do rachunków emerytalnych oraz ułatwienia w przystępowaniu do programów, w tym automatyczny zapis z możliwością rezygnacji (*autoenrollment*). Bariery skuteczności jest w tym przypadku również mniejsza luka emerytalna, która wnika z relatywnie wyższej kompensaty wcześniejszych zarobków przez świadczenie z systemu bazowego.

Ustaliliśmy, że w Niemczech dodatkowe zabezpieczenie emerytalne (*Riesterrente*) funkcjonuje w reżimie podatkowym EET (opodatkowane jest jedynie świadczenia), a zachęty mają charakter kwotowych bazowych dopłat z budżetu państwa powiększanych o dodatkowe dopłaty

zależne od liczby posiadanych dzieci. Zwróciliśmy uwagę, że dopłaty zależne od liczby posiadanych dzieci znacznie redukują kwotę wymaganej składki finansowanej ze środków indywidualnego oszczędzającego (suma składki i dopłat musi wynosić min. 4% rocznego wynagrodzenia brutto, aby oszczędzający mógł skorzystać z dopłat budżetowych). Składka indywidualna podlega odliczeniu od podstawy opodatkowania, co podnosi atrakcyjność zastosowanego rozwiązania. Tak adresowane zachęty podatkowe są skuteczne w zachęcania do dodatkowego oszczędzania wśród osób posiadających większą liczbę dzieci. Dotychczasowe badania nie wykazały ich skuteczności w zwiększaniu partycypacji w planach wśród osób o najniższych dochodach. Zwróciliśmy uwagę, że stosunkowo wysoki poziom uczestnictwa w prywatnych planach emerytalnych został osiągnięty dopiero po kilkunastu latach. W pierwszym okresie funkcjonowania *Riesterrente* rozwój rynku był hamowany przez nadmiernie uciążliwe regulacje oraz gwarancja nieujemnej nominalnej stopy zwrotu (gwarancję zwrotu kapitału) wprowadzoną w tych produktach, skutkującą obniżeniem stóp zwrotu. Ustaliliśmy, że koszty stosowanych zachęt stanowią istotne obciążenie dla finansów publicznych (3,5 mld euro w 2010 roku).

W Czechach wysoki poziom uczestnictwa w indywidualnych planach emerytalnych osiągnięty został dzięki progresywnym dopłatom do składek z budżetu państwa (*state matching contributions*), które w początkowych latach odpowiadały 30-50% wpłaconych składek, a następnie zostały zredukowane do 23-30% kwot wnoszonych przez indywidualnych oszczędzających. Oprócz składki pracownika i uzupełniającej wpłaty z budżetu, plany emerytalne mogą być zasilane składkami pracodawcy, które jednak nie są obowiązkowe. Wskazaliśmy, że czeski dodatkowy system emerytalny należy do najbardziej hojnych z punktu widzenia korzyści podatkowych. Przy założeniu wypłaty świadczenia w formie renty dożywotniej, na żadnym etapie gromadzenia i wypłaty środków nie jest pobierany podatek (reżim EEE), a w sytuacji wypłaty środków w innej formie pobierany jest jedynie odroczonego podatku od dochodów kapitałowych (reżim podatkowy ETE lub EEpT). Ustaliliśmy, że zastosowane ulgi doprowadziły do wysokiego poziomu uczestnictwa (60% w 2014 r.). Problemem jest jednak niskim poziomem wpłat (średnia składka wynosi 2% wynagrodzenia), będący efektem wykorzystania dodatkowego systemu emerytalnego przede wszystkim w celu optymalizacji podatkowej a nie gromadzenia długoterminowych oszczędności emerytalnych. Dokonywane wpłaty nie przekraczają zwykle kwot umożliwiających skorzystanie z maksymalnej dopłaty państwa. Skutkuje to niskim poziomem zgromadzonych aktywów i niewielkimi saldami indywidualnych rachunków emerytalnych. Zwróciliśmy także uwagę, że zastosowany system korzyści okazał się nieskuteczny w zachęcaniu do odkładania na emeryturę osób młodych (ponad połowa uczestników jest wieku ponad 60 lat). Wysoki poziom ogólnej partycypacji w dodatkowym systemie emerytalnym został w analizowanym przypadku osiągnięty za cenę 18 mld koron (2015), odpowiadając 41% wartości składek wpłaconych przez oszczędzających i ich pracodawców.

System zachęt podatkowych stosowanych w dodatkowym zabezpieczeniu emerytalnym w Czechach był również przedmiotem przeprowadzonej przeze mnie analizy obejmującej porównanie funkcjonowania uzupełniających systemów zabezpieczenia emerytalnego w wybranych krajach CEE (Bułgaria, Czechy, Polska, Rumunia, Słowacja), którą zaprezentowałam w publikacji [2.5]. Ustaliłam, że zachęty podatkowe są stosowane we wszystkich analizowanych krajach CEE. Osiągnięty poziom uczestnictwa w dodatkowym zabezpieczeniu emerytalnym zależy od hojności oferowanych zachęt podatkowych. Najwyższy poziom partycypacji w trzecieofilarowych rozwiązaniach odnotowano w Czechach (60%) i Słowacji (35%). W pozostałych przypadkach uczestnictwo w PPE i indywidualnych pozostaje

na niskim poziomie. Zwróciłam uwagę, że znaczne zachęty fiskalne okazały się skuteczne we włączaniu indywidualnych oszczędzających do dodatkowego systemu emerytalnego, jednak nie przyniosły oczekiwanych rezultatów w zakresie wielkości gromadzonych aktywów, które mają sfinansować adekwatne świadczenia w okresie starości. Jest to rezultatem niskiego poziomu składki wnoszonej do indywidualnych planów (Czechy) oraz niskich wskaźników aktywnego uczestnictwa w planach (np. Polska), a także niskiej efektywności inwestycyjnej i kosztowej produktów emerytalnych oferowanych w tym elemencie zabezpieczenia na starość.

Efekty stosowania zachęt podatkowych w polskim dodatkowym zabezpieczeniu emerytalnym zaprezentowałam w publikacji [2.6]. Szczegółową analizę opodatkowania polskiego dodatkowego systemu zabezpieczenia emerytalnego poprzedziłam obszerną autorską klasyfikacją rodzajów stosowanych zachęt podatkowych oraz występujących w dodatkowym oszczędzaniu reżimów podatkowych, z oceną wpływu momentu poboru podatku na efekt oszczędzania. Dokonując przeglądu rozwiązań w zakresie opodatkowania zabezpieczenia emerytalnego ustaliłam, że najczęściej wykorzystywane są reżimy TEE (opodatkowanie jedynie wpłaty) oraz EET (podatek pobierany tylko przy wypłacie świadczenia), które z punktu widzenia ekonomicznego prowadzą do tych samych efektów. Różna jest jednak skuteczność ich oddziaływania na skłonność do dodatkowego oszczędzania, co jest spowodowane preferowaniem bieżącej konsumpcji przez osoby indywidualne – aby zachęcić je do oszczędzania potrzebny jest odczuwalny od razu bodziec w formie możliwości odliczenia składki od podstawy opodatkowania lub podatku. Zwróciłam uwagę, że ocena stosowania zachęt podatkowych w dodatkowych planach emerytalnych nie jest jednoznaczna. Dotychczasowe badania wykazały, że zachęty zwiększają poziom długoterminowych oszczędności emerytalnych, jednak może to być efektem przesunięcia w ramach zgromadzonych wcześniej oszczędności (*reallocation effect*) lub zmniejszenia bieżącej konsumpcji (*income effect*). W większości krajów występują efekty mieszane, przy czym osoby zamożniejsze dokonują zwykle przesunięcia oszczędności, a osoby o niskich i średnich dochodach rezygnują z bieżącej konsumpcji, zwiększając stopę oszczędzania. Osoby zamożne, które są w wieku poprzedzającym przejście na emeryturę również kreują nowe oszczędności. Efekty zachęt zależą zatem w dużej mierze od wieku i poziomu dochodu osób z nich korzystających. Wskazałam ponadto, że w przypadku osób o niskich i średnich dochodach najskuteczniejszym narzędziem kreowania nowych oszczędności jest dopłata do składki.

Wyjaśniłam, że w Polsce zachęty podatkowe funkcjonują w każdym z elementów dodatkowego zabezpieczenia emerytalnego: pracowniczych programach emerytalnych (PPE), indywidualnych kontach emerytalnych (IKE) i indywidualnych kontach zabezpieczenia emerytalnego (IKZE). Mają one jednak odmienny charakter, co skutkuje stosowaniem różnych reżimów podatkowych w ramach tej części systemu – opodatkowaniem składki i zwolnieniem z opodatkowania pozostałych części (reżim TEE obowiązujący w PPE i IKE) oraz zwolnieniem składki z opodatkowania, zwolnieniem z podatku zysków inwestycyjnych oraz preferencyjnym opodatkowaniem świadczenia (model EEpT obowiązujący w IKZE). Ustaliłam, że zachęty nie okazały się skuteczne w podwyższaniu poziomu uczestnictwa w dodatkowych planach – w PPE, IKE i IKZE uczestniczyło jedynie od ok. 2 do 5% osób aktywnych zawodowo (2014). Zwróciłam uwagę, że wskaźniki aktywnego uczestnictwa są jeszcze niższe, gdyż jedynie co trzecie IKE i co szóste IKZE było jest zasilane składką w konkretnym roku. Wykorzystując dane pozyskane z Ministerstwa Finansów, dokonałam oceny efektów zachęt podatkowych zastosowanych w IKZE. Jest to pierwsze tego typu badanie przeprowadzone dla polskiego dodatkowego systemu emerytalnego. Ustaliłam, że w pierwszym roku funkcjonowania (2012)

IKZE założyły głównie osoby najbogatsze (48% korzystających z odliczenia należało do 10% osób o najwyższych dochodach). Wpłacały one również najwyższe składki, co było częściowo konsekwencją limitów uzależnionych od poziomu dochodów w poprzednim roku podatkowym. Oszacowałam, że dwie trzecie osób korzystających z odliczeń składek na IKE należy do 9. i 10. decyla dochodowego, a dokonane przez nie odliczenia odpowiadają 90% ubytku wpływów z PIT z tego tytułu. Osoby z niższych grup dochodowych (decyle 1-6) stanowiły jedynie 10,6% ogółu odliczających. Wyniki te wskazują na występowanie redystrybucji w kierunku osób najbogatszych dokonywanej za pośrednictwem zachęt w dodatkowym systemie emerytalnym. Odnosząc się do wyników badań przeprowadzonych w innych krajach, może to świadczyć o dominującej roli efektu realokacji nad raczej znikomym efektem dochodowym. Biorąc pod uwagę niską skuteczność stosowanych rozwiązań w zachęcaniu osób najuboższych do dodatkowego oszczędzania, zaproponowałam zastąpienie dotychczasowej ulgi zachętą w postaci dopłaty do składki lub degresywną ulgą podatkową.

Podkreśliłam ponadto [2.6], że pomimo kosztowności i opisanych ułomności stosowanych zachęt podatkowych, warto docenić ich wpływ na edukację finansową i podwyższanie świadomości emerytalnej wśród osób indywidualnych oraz wspieranie kreowania długoterminowych oszczędności (nawet jeśli wynikają one z realokacji środków), wspierających rozwój gospodarczy.

(5) Rola edukacji i świadomości emerytalnej w ograniczaniu asymetrii informacyjnej na rynku emerytalnym – publikacje [2.1] [2.8] [3.1]

Prawidłowy rozwój i funkcjonowanie rynku dodatkowego zabezpieczenia emerytalnego zależy w dużej mierze od oferty produktów emerytalnych przygotowanej przez instytucje finansowe. Produkty te powinny być zrozumiałe, przejrzyste i tanie, co jest możliwe jedynie przy odpowiednim poziomie konkurencji, wdrożeniu odpowiednich rozwiązań regulacyjno-nadzorczych oraz odpowiedniej edukacji finansowej indywidualnych osób [2.1]. Jak wskazywali Barr i Diamond (2014) skuteczna edukacja finansowa jest dużym wyzwaniem a jej możliwości są ograniczone. Indywidualni oszczędzający napotykają bowiem na problemy nie tylko z dostępem do informacji, lecz także z przyswojeniem niezrozumiałych, chociaż na ogół kompletnych, informacji nt. zasad funkcjonowania produktów emerytalnych.

Świadomość emerytalna jest elementem szerszej świadomości finansowej i nie może być analizowana w oderwaniu od tej ostatniej, zwłaszcza gdy system emerytalny traktowany jest kompleksowo, tj. z uwzględnieniem rozwiązań dodatkowych bazujących najczęściej na klasycznych instrumentach finansowych.

W publikacji [2.8] razem z Ewą Cichowicz podjęliśmy próbę oceny świadomości polskiego społeczeństwa w zakresie dobrowolnego oszczędzania na cele emerytalne. Bazując na publikacjach eksperckich, raportach z badań i komunikatach agencji badawczych ustaliłyśmy, że świadomość emerytalna Polaków jest niska, szczególnie w zakresie form zabezpieczenia na okres starości. Większość Polaków nie oszczędza na starość, wskazując jako główną przeszkodę zbyt niskie zarobki. Jednocześnie około połowa respondentów (Fundacja Kronenberga 2015) nie potrafiła ocenić wysokości przyszłej emerytury z bazowego systemu emerytalnego. Wskazałyśmy, że większość badanych nie była w stanie określić kwoty składki ani kwoty kapitału, który należy zgromadzić, aby otrzymywać na emeryturze pożądane świadczenie. Co piąty ankietowany (TNS Polska 2014) chciałby otrzymywać kilkaset złotych miesięcznego świadczenia z kapitału emerytalnego w wysokości kilku tysięcy złotych. Oceniliśmy, że wynika to z niezajomości podstawowych zasad planowania finansowego i najprostszej matematyki finansowej, a także braku internalizacji zasad funkcjonowania

bazowego systemu emerytalnego. Co drugi badany nie jest świadomy, że przedłużenie aktywności zawodowej powoduje konkretny wzrost emerytury z systemu bazowego (Czapiński i Góra 2016). Zwróciliśmy uwagę, że niska wiedza o funkcjonowaniu publicznego systemu emerytalnego może negatywnie wpływać na zachowania w zakresie dodatkowego oszczędzania na starość. Zwłaszcza w sytuacji, gdy większość Polaków nie potrafi samodzielnie wymienić żadnej instytucjonalnej formy oszczędzania w trzecim filarze, a dokonując wyboru spośród kilku propozycji, najczęściej wskazywane są OFE.

Ustaliliśmy ponadto, że wśród czynników uwzględnianych przy podejmowaniu decyzji o wyborze produktu emerytalnego największą rolę odgrywają zyskowość, elastyczność (możliwość wcześniejszego wycofania środków i czasowego wstrzymania wpłat) oraz gwarancje dotyczące zwrotu zainwestowanego kapitału. Jako stopę, która zachęciłaby do oszczędzania większość osób nieodkładających środków wskazano 7% w skali roku lub więcej. Oceniliśmy, że oczekiwania osób oszczędzających odbiegają znacznie od oferty rynkowej i poziomu długoterminowych stóp procentowych.

Dotychczasowe badania nt. wiedzy ekonomicznej Polaków i ich postaw wobec oszczędzania wskazują na istnienie luki w wiedzy emerytalnej w następujących obszarach: poziom długoterminowych stóp procentowych, wysokość kapitału niezbędnego do uzyskania pożądanego miesięcznego świadczenia emerytalnego, produkty dedykowane dodatkowemu oszczędzaniu emerytalnemu, zasady obliczania świadczenia emerytalnego oraz zasady opodatkowania dodatkowych planów emerytalnych. Niska wiedza emerytalna przekłada się na wysoki poziom asymetrii informacyjnej, będącej jedną z podstawowych ułomności rynków dodatkowego zabezpieczenia emerytalnego i prowadzącej do zjawiska bierności lub nabywania produktów niedostosowanych do indywidualnych preferencji oszczędzających. Oba negatywne efekty są dodatkowo pogłębiane przez nadmierne skomplikowanie produktów i niezrozumiałość języka używanego w treści umów produktów emerytalnych.

Publikacja wskazuje, że w obliczu niskiej świadomości emerytalnej, konieczne jest podjęcie działań edukacyjnych ograniczających ryzyko błędnych decyzji emerytalnych. Edukacja ta musi spełniać warunki zrozumiałości przekazu i jego powtarzalności oraz być dopasowana do indywidualnych preferencji osób edukowanych. Większość prowadzonej obecnie edukacji finansowej ma jednak charakter krótkoterminowy, podczas gdy jedynie działania o długim horyzoncie czasowym mogą doprowadzić do znacznego ograniczenia luki w świadomości emerytalnej i kompetencjach finansowych.

Problematyka decyzji i kompetencji finansowych osób starszych jest przedmiotem analizy przedstawionej w publikacji [3.2]. Razem z Sylwią Pieńkowską-Kamieniecką zwróciliśmy uwagę, że w obliczu coraz szerszego wykorzystywania w systemach emerytalnych formuły zdefiniowanej składki, bezpieczeństwo finansowe w okresie emerytalnym będzie coraz bardziej zależeć od indywidualnych wyborów osób starszych dokonywanych z wykorzystaniem posiadanych kompetencji finansowych. Wskazałyśmy, że obecnie większość najbardziej znaczących decyzji finansowych podejmowanych jest przez osoby w wieku 50-60 lat, a ryzyko podjęcia błędnych decyzji finansowych (badania dla Stanów Zjednoczonych) jest najmniejsze dla osób w wieku ok. 53 lat. Krzywa występowania błędów towarzyszących decyzjom finansowym wraz ze wzrostem wieku ma postać litery „U” (Agarwal et al. 2008). Wiadomo, że efektywność podejmowanych decyzji finansowych (kompetencje finansowe) spada regularnie po ukończeniu 60 lat, przy jednoczesnym wzroście poczucia pewności i subiektywnej oceny własnych kompetencji finansowych (Finke, Howe i Huston 2011). Na podstawie badań Fundacji Kronenberga oceniliśmy, że podobne zjawisko występuje także w Polsce.

Zwróciłyśmy uwagę, że także w Polsce osoby starsze stanowią coraz liczniejszą grupę potencjalnych inwestorów na rynku finansowym, a przeciętnych dochód rozporządzalny na osobę w gospodarstwach emeryckich jest wyższy niż w gospodarstwach osób pracujących. Nie mogą być zatem pomijani przy konstruowaniu oferty produktów finansowych. Ustaliłyśmy, że osoby starsze częściej posiadają oszczędności, ale jednocześnie większość odczuwa brak odpowiednich kompetencji finansowych oraz przyznaje się do bardzo słabej znajomości możliwości oszczędzania i inwestowania na rynku finansowym. Ponadto, osoby starsze w Polsce charakteryzuje awersja do ryzyka inwestycyjnego i preferencja dla produktów prostych, dobrze znanych oraz gwarantujących zwrot zainwestowanego kapitału. Zwróciłyśmy uwagę, że rosnący poziom skomplikowania produktów finansowych dedykowanych gospodarstwom nie odpowiada zupełnie preferencjom odbiorców i może prowadzić do nabywania przez osoby starsze produktów nieodpowiednich lub wykluczenia finansowego, jeśli na rynku brak będzie oferty dopasowanej do potrzeb seniorów. Podkreśliłyśmy, że konieczna jest także dedykowana osobom starszym kampania informacyjno-edukacyjna, przede wszystkim z wykorzystaniem tradycyjnych mediów.

Podsumowując, efekty moich prac badawczych, które są ujęte w wymienionym cyklu publikacji wskazanych jako podstawowe osiągnięcie, można ująć następująco:

- (1) ustaliłam, jak zmieniła się **rola dodatkowych planów emerytalnych w zabezpieczeniu emerytalnym**, w szczególności w odniesieniu do zreformowanych bazowych systemów emerytalnych, uwzględniając architekturę wielofilarowych systemów emerytalnych i funkcje przypisane poszczególnym ich elementom,
- (2) zidentyfikowałam **główne ryzyka występujące w prywatnych planach emerytalnych z punktu widzenia indywidualnych uczestników**, oceniłam stosowany w tych planach sposób podziału ryzyka i jego konsekwencje, z uwzględnieniem przemian ludnościowych i kryzysu finansowego,
- (3) dostarczyłam dodatkowej wiedzy na temat **czynników wpływających na poziom rozwoju dodatkowych planów emerytalnych**, ze szczególnym uwzględnieniem dodatkowych systemów emerytalnych w krajach Europy Środkowej i Wschodniej,
- (4) zbadalam **efekty stosowania zachęt podatkowych** w dodatkowych, dobrowolnych systemach emerytalnych, ze szczególnym uwzględnieniem polskiego systemu emerytalnego,
- (5) dokonałam **oceny roli edukacji i świadomości emerytalnej w ograniczaniu asymetrii informacyjnej** występującej na rynku prywatnych planów emerytalnych, która prowadzić może do nabywania produktów nieodpowiednich (misselingu) oraz funkcjonowania produktów nieefektywnych i nieadekwatnych do potrzeb indywidualnych oszczędzających.

Badania w obszarze problematyki niedopasowania produktów emerytalnych do potrzeb indywidualnych odbiorców oraz oceny ułomności rynku dodatkowych produktów emerytalnych w Polsce zamierzam kontynuować również w kolejnych latach. Obecnie realizuję je, kierując projektem badawczym finansowanym ze środków Narodowego Centrum Nauki „Zrozumiałość, przejrzystość i efektywność indywidualnych produktów emerytalnych” (umowa nr 2016/21/D/HS5/03905), który zakończy się w 2020 roku. Wyniki badań zostaną opublikowane w latach 2019-2020.

4. Charakterystyka innych osiągnięć naukowo-badawczych

Poza opisanym cyklem publikacji, moją pozostałą aktywność naukową po doktoracie można przyporządkować do następujących nurtów badawczych:

- 1) ewolucja systemów emerytalnych i przemiany zabezpieczenia społecznego,
- 2) redystrybucja dochodowa w systemach emerytalnych,
- 3) państwowe fundusze majątkowe o celu emerytalnym,
- 4) skuteczność i efektywność dodatkowych planów emerytalnych,
- 5) ochrona konsumenta, polityka informacyjna i asymetria informacyjna na rynku dodatkowych produktów emerytalnych.

W ostatnim czasie moje zainteresowania naukowe koncentrują się przede wszystkim na problematyce opisanej w punkcie 5, co wynika z rosnącej roli wskazanych zagadnień w prawidłowym funkcjonowaniu rynków emerytalnych.

4.1. Ewolucja systemów emerytalnych i przemiany zabezpieczenia społecznego

Pierwszy z nurtów realizowałam, prowadząc badania własne dotyczące ewolucji systemów emerytalnych na świecie w ramach kierowania projektami: „Druga fala reform emerytalnych w świetle zmodyfikowanej wielofilarowej koncepcji Banku Światowego” (2010, finansowanie ze środków MNiSW na badania własne naukowców, nr badania 02/E/0013/10), „Konstrukcja systemów emerytalnych a powszechność uczestnictwa w dodatkowym zabezpieczeniu emerytalnym” (2012, źródło finansowania: środki MNiSW na badania młodych naukowców, nr 02/BMN/0007/12) oraz „Ewolucja pracowniczego zabezpieczenia emerytalnego w świetle przemian demograficznych oraz załamania na rynkach finansowych – tendencje zmian i główne wyzwania” (2013, źródło finansowania: środki MNiSW na badania młodych naukowców (nr 02/BMN/0001/13). Zmiany wprowadzane w polskim systemie emerytalnym, w szczególności w aspektach dotyczących sposobów wypłaty emerytur i adekwatności świadczeń oraz wpływu zmian demograficznych na funkcjonowanie systemu emerytalnego analizowałam uczestnicząc w projektach: „Świadczenia emerytalne a zaspokojenie zmieniających się potrzeb w okresie dezaktywacji zawodowej – analiza adekwatności stosowanych rozwiązań” (2014-2015, kierownik projektu, źródło finansowania: środki MNiSW na badania statutowe, nr badania KAE/S14/12/15), „Kryzys emerytalny: przyczyny i możliwości przeciwdziałania” (2012, wykonawca projektu, źródło finansowania: grant Rektora SGH, nr 89/E/02/12) oraz „Badanie świadomości i przezorności ubezpieczeniowej Polaków” (2013, kierownik projektu: prof. dr hab. Tadeusz Szumlicz, źródło finansowania środki MNiSW na badania statutowe, KES/S/04/13, wykonawca projektu).

Przeobrażenia sfery usług w zabezpieczeniu społecznym oceniałam natomiast, biorąc udział w projekcie finansowanym ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego „Społecznie Odpowiedzialna Uczelnia” (2009-2011, Wyższa Szkoła Pedagogiczna TWP w Warszawie, źródło finansowania: POKL, Priorytet IV. Szkolnictwo Wyższe i Nauka, Działanie 4.2. Rozwój kwalifikacji kadr systemu B+R i wzrost świadomości roli nauki w rozwoju gospodarczym). Pełniłam w tym projekcie rolę eksperta w grupie roboczej „Polityka Społeczna”, której zadaniem było wypracowanie nowego podejścia do usług społecznych.

Efektom mojej pracy naukowej w obszarze ewolucji systemów emerytalnych i przemian zabezpieczenia społecznego jest większość publikacji ujętych w cyklu przedstawionym do oceny, tj. publikacje [1.1] [2.1] [2.2] [2.3] [2.4] [2.5] [3.2], oraz następujące artykuły w czasopiśmie i monografiach naukowych:

- [4.1] Owczarek J., Plak J. (2011), *Usługi w obszarze ubezpieczeń społecznych*, w: *Przeobrażenia sfery usług w systemie zabezpieczenia społecznego w Polsce*, red. M. Grewiński, B. Więckowska, Wyższa Szkoła Pedagogiczna TWP w Warszawie, Warszawa.
- [4.2] Owczarek J. (2011), *Druga fala reform emerytalnych w świetle zmodyfikowanej wielofilarowej koncepcji Banku Światowego*, „Rozprawy Ubezpieczeniowe”, nr 10 (1/2011).
- [4.3] Rutecka J. (2012), *Wyplata świadczeń emerytalnych z kapitałowej części systemu emerytalnego w Polsce*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe”, nr 4/2012, s. 81-99.
- [4.4] Góra M., Rutecka J. (2013), *System emerytalny*, w: *Rynek pracy wobec zmian demograficznych*, red. M. Kiełkowska, „Zeszyty Demograficzne”, nr 1, Instytut Obywatelski, Warszawa, s. 160-175.
- [4.5] Rutecka J. (2013), *Pomysły na wypłatę emerytur ze środków zgromadzonych w otwartych funduszach emerytalnych*, „Ubezpieczenia społeczne. Teoria i praktyka”, nr 6 (111), s. 9-17.
- [4.6] Rutecka J. (2014), *System emerytalny po zmianach od 2014 r.*, „Ubezpieczenia społeczne. Teoria i praktyka”, nr 1 (118), s. 2-7.
- [4.7] Pieńkowska-Kamieniecka S., Rutecka J. (2014), *System emerytalny w Niemczech - analiza aktualnych tendencji na tle dotychczasowego procesu reformowania*, „Ubezpieczenia społeczne. Teoria i praktyka”, nr 6 (123), s. 19-33.
- [4.8] Rutecka J., Więckowska B. (2015), *Rynkowa polityka społeczna*, w: M. Grewiński, A. Karwacki (red.), *Innowacyjna polityka społeczna*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Janusza Korczaka w Warszawie, Warszawa, s. 132-146.
- [4.9] Rutecka J. (2015), *Świadczenia emerytalne a zaspokojenie zmieniających się potrzeb w okresie dezaktywizacji zawodowej*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne”, nr 8/2015 (artykuł w wersji CD-ROM), s. 181-199.
- [4.10] Rutecka-Góra J. (2018), *Wysokość emerytur z nowego systemu emerytalnego a akceptacja społeczna dla wprowadzonych zmian*, w: *Diagnoza systemu ubezpieczeniowego w Polsce dwie dekady po reformach*, red. J. Rodzinka, T. Skica, Polskie Stowarzyszenie Ubezpieczenia Społecznego, Jasło, s. 26-41.

Badania w wymienionym obszarze będą również kontynuować w kolejnych latach, m.in. uczestnicząc jako wykonawca w projekcie „Ryzyko emerytalne w świetle prognozowanych zmian zapotrzebowania na towary i usługi konsumpcyjne seniorów w Polsce” kierowanym przed dr Kamilę Bielawską i finansowanym ze środków Narodowego Centrum Nauki (konkurs OPUS 12, grant nr 2016/23/B/HS5/03768).

4.2. Redystrybucja dochodowa w systemach emerytalnych

W pierwszych latach po uzyskaniu stopnia doktora kontynuowałam również badania w obszarze redystrybucji emerytalnej, koncentrując się na efektach stosowanych narzędzi redystrybucyjnych (m.in. emerytury minimalnych) oraz oceniając redystrybucyjność z wykorzystaniem międzynarodowego ujęcia porównawczego. Analizy komparatywne związane były związane z uczestnictwem w charakterze głównego wykonawcy w projekcie „Adekwatność dochodowa, redystrybucja oraz efektywność w systemach emerytalnych. Analiza porównawcza z wykorzystaniem metod ilościowych” (2014-2017) finansowanym ze środków NCN (konkurs OPUS 5, grant nr DEC-2013/09/B/HS4/01516, kierownik projektu: dr hab. Filip Chybalski). Wyniki badań w drugim z nurtów badawczych opublikowałam w następujących pozycjach:

- [5.1] Owczarek J. (2010), *Problemy redystrybucji dochodowej w systemach zabezpieczenia emerytalnego*, w: *Społeczne aspekty rozwoju rynku ubezpieczeniowego*, red. T. Szumlicz, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- [5.2] Więckowska B., Owczarek J. (2011), *Ryzyko dopłaty do emerytury minimalnej w nowym systemie emerytalnym w Polsce*, *Zeszyty Naukowe UE w Poznaniu*, nr 181, Poznań.

- [5.3] Rutecka J. (2015), *Progresywność europejskich systemów emerytalnych - ujęcie porównawcze*, w: *Współczesne problemy systemów emerytalnych. Wybrane zagadnienia*, red. F. Chybalski, E. Marcinkiewicz, Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej, Łódź, s. 28-39.
- [5.4] Rutecka J. (2016), *Redystrybucja*, w: *Adekwatność dochodowa, efektywność i redystrybucja w systemach emerytalnych. Ujęcie teoretyczne, metodyczne i empiryczne*, red. F. Chybalski, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa, s. 43-53.
- [5.5] Rutecka J. (2016), *Redystrybucja: pomiar i ocena*, w: *Adekwatność dochodowa, efektywność i redystrybucja w systemach emerytalnych. Ujęcie teoretyczne, metodyczne i empiryczne*, red. F. Chybalski, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa, s. 120-135.
- [5.6] Rutecka J. (2016), *Czy porządki emerytalne różnią się pod względem redystrybucji?*, w: *Adekwatność dochodowa, efektywność i redystrybucja w systemach emerytalnych. Ujęcie teoretyczne, metodyczne i empiryczne*, red. F. Chybalski, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa, s. 201-213.

4.3. Państwowe fundusze majątkowe o celu emerytalnym

Trzeci z nurtów badawczych związany był z prowadzeniem analiz naukowych w ramach projektu „Państwowe fundusze majątkowe w finansowaniu systemu zabezpieczenia emerytalnego”, którym kierowałam w latach 2011-2012 (źródło finansowania: środki MNiSW na badania młodych naukowców, nr badania 02/BMN/0006/11). Celem projektu było zbadanie zasadności tworzenia, a przede wszystkim określenie celowości utrzymywania środków w ramach państwowych funduszy majątkowych w systemie zabezpieczenia emerytalnego oraz odpowiedź na pytanie, czy w sytuacji bieżących problemów z finansowaniem systemów repartycyjnych tworzenie państwowych rezerwowych funduszy emerytalnych jest zasadne? W badaniu przeanalizowano funkcjonowanie emerytalnych funduszy rezerwowych w Norwegii, Irlandii, Nowej Zelandii i Polsce. Wyniki analizy przedstawione zostały w publikacjach:

- [6.1] Rutecka J. (2012), *Państwowe fundusze majątkowe o celu emerytalnym – charakterystyka i zasady funkcjonowania*, „Rozprawy Ubezpieczeniowe”, nr 13 (2/2012).
- [6.2] Rutecka J. (2013), *Funkcjonowanie państwowych funduszy rezerwowych o celu emerytalnym – analiza doświadczeń Irlandii i Nowej Zelandii*, „Rozprawy Ubezpieczeniowe” nr 14 (1/2013).
- [6.3] Rutecka J. (2013), *Fundusz Rezerwy Demograficznej – analiza działalności oraz konsekwencje przedterminowego wykorzystania aktywów*, „Studia i Prace Kolegium Ekonomiczno-Społecznego”, nr 3 (15), Szkoła Główna Handlowa w Warszawie.
- [6.4] Rutecka J. (2014), *Funkcjonowanie państwowych funduszy rezerwowych o celu emerytalnym na przykładzie doświadczeń Norwegii*, „Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego STUDIA i PRACE”, nr 4(20).

4.4. Skuteczność i efektywność dodatkowych systemów emerytalnych

Istotną część mojej aktywności naukowej poświęciłam także badaniom nad funkcjonowaniem dodatkowych systemów emerytalnych, w szczególności ich skuteczności oraz efektywności stosowanych mechanizmów. Prowadziłam zarówno analizy funkcjonowania dodatkowego zabezpieczenia emerytalnego w Polsce, jak i badania porównawcze obejmujące wybrane kraje europejskie oraz Stany Zjednoczone i Nową Zelandię. Wyróżnia je spojrzenie na funkcjonowanie planów emerytalnych z punktu widzenia indywidualnego uczestnika, jego interesów, potrzeb i preferencji. Moja działalność naukowa w tym obszarze związana była z dwoma projektami naukowymi realizowanymi w ramach badań statutowych, tj. „Podział ryzyka i zakres gwarancji w dodatkowych planach emerytalnych w krajach Europy Środkowo-Wschodniej” (2015-2016, kierownik projektu, źródło finansowania: środki MNiSW na badania statutowe, nr badania KAE/S15/27/15) oraz „Efekty zachęt podatkowych w dodatkowym zabezpieczeniu emerytalnym” (2018-2019, kierownik projektu, źródło finansowania: środki MNiSW na badania statutowe, nr KAE/S18/32/18). Jestem ponadto redaktorem naukowym

jednej wieloautorskiej monografii naukowej [7.2], którą charakteryzuje szerokie, wielowymiarowe podejście do problematyki długoterminowego oszczędzania.

Od 2014 r. biorę również udział w cyklicznych, corocznych badaniach efektywności dodatkowych planów emerytalnych prowadzonych w ramach projektów „Study on Private Pensions” oraz „Real Returns of Pension Savings” prowadzonych przez *Better Finance (European Federation of Investors and Financial Services Users)* finansowanego częściowo ze środków Komisji Europejskiej. Efektem tych prac są monografie nt. efektywności dodatkowych planów emerytalnych w krajach Unii Europejskiej, prezentujące różnorodność oferowanych produktów i mechanizmów, rodzaje i skutki zachęt podatkowych oraz nominalne i realne stopy zwrotu, w tym w uwzględnieniu opłat i opodatkowania. Mój udział polega na przygotowywaniu części raportu dotyczącej efektywności polskiego dodatkowego zabezpieczenia emerytalnego. Dotychczas uczestniczyłam w pięciu edycjach tego badania.

Skuteczność rozwiązań stosowanych w dodatkowym zabezpieczeniu emerytalnym w Polsce badałam także kierując zespołem, który przygotował raport [7.1] prezentowany i dyskutowany na debacie zorganizowanej przez Kancelarię Prezydenta RP. Raport ten zawiera pierwszą kompleksową diagnozę dodatkowego systemu emerytalnego w Polsce. Dzięki danym pozyskanym z Ministerstwa Finansów, możliwe było dokonanie oceny efektów stosowania zachęt podatkowych i ustalenie kierunków redystrybucji dochodowej dokonywanej za pośrednictwem ulg podatkowych oferowanych posiadaczom Indywidualnych Kont Zabezpieczenia Emerytalnego. Zawiera on także rekomendacje zmian, które mogłyby ograniczyć negatywne zjawiska występujące obecnie na dodatkowym rynku emerytalnym (niski poziom uczestnictwa osób z niższych grup dochodowych oraz efekt realokacji generowany przez zdecydowaną większość oszczędzających).

Ocena efektywności indywidualnych produktów emerytalnych jest także jednym z elementów projektu „Zrozumiałość, przejrzystość i efektywność indywidualnych produktów emerytalnych”, który realizuję od 2017 roku jako kierownik grantu finansowanego z NCN (grant nr 2016/21/D/HS5/03905). Publikacji z częściowymi wynikami tego projektu [7.8] jest aktualnie w procesie recenzyjnym w jednym z czasopism.

Efekty moich badań w obszarze skuteczności i efektywności dodatkowych systemów emerytalnych zostały zaprezentowane w pozycjach [2.6] [2.7], będących częścią cyklu przedstawionego do oceny, oraz w następujących publikacjach:

- [7.1] Rutecka J. (red.) (2014), *Dodatkowy system emerytalny w Polsce - diagnoza i rekomendacje zmian*, raport przygotowany zespół pod kierunkiem J. Ruteckiej, Towarzystwo Ekonomistów Polskich, Warszawa, 104 s.
- [7.2] Rutecka-Góra J. (red.) (2016), *Długoterminowe Oszczędzanie. Postawy, strategie i wyzwania*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa, 354 s.
- [7.3] Berthon J., Davydoff D., Gabaut L., Klages M., Prache G., Rossi M., Rutecka J., Struwe K., Viver J.M. (2014), *Pension Savings: The Real Return. 2014 Edition*, The European Federation of Financial Services Users, Brussels 2014, 194 s.
- [7.4] Berthon J., Christoff L., Davydoff D., Fulea F., Gabaut L., Gunnarsdottir J., Houdmont A., Klages M., Kortessluoma N., Mujagić E., Prache G., Rossi M., Rutecka J., Šebo J., Silva F., Struwe K., Virdzek T., Viver J.M. (2015), *Pension Savings. The Real Return. 2015 Edition*, Better Finance, Brussels, 388 s.
- [7.5] Berthon J., Christoff L., Davydoff D., Fulea F., Gabaut L., Gunnarsdottir J., Houdmont A., Kavanagh A., Mujagić E., Prache G., Rossi M., Rutecka J., Šebo J., Struwe K., Virdzek T., ADICAE (2016), *Pension Savings. The Real Return. 2016 Edition*, Better Finance, ed. S. Allgayer, M. Klages & A.R. Toscano, Brussels, 420 s.

- [7.6] Allgayer S., Christoff L., Davydoff D., Gabaut L., Hagen J., Houdmont A., Klages M., Mączyńska A., Mujagić E., Nielsen M., Prache G., Toscano A.R., Rutecka-Góra J., Šebo J., Vial M., Voicu Ş. (2017), *Pension Savings: The Real Return. 2017 Edition*, Better Finance, Brussels, 518 pp.
- [7.7] Andersen C., Christoff L., Davydoff D., Diaz M., Gabaut L., Hagen J., Herrero F., Houdmont A., Mączyńska A., Marchionni L., Mešťan M., Mujagić E., Naacke G., Prache G., Rutecka-Góra J., Šebo J., Voicu Ş.D., Strandvåg Nagell L. (2018), *Pension Savings: The Real Return. 2018 Edition*, Better Finance, Brussels, 498 pp.
- [7.8] Rutecka-Góra J. (2019), *The efficiency of supplementary old-age pension system – the case of Polish Voluntary Pension Funds* (artykuł na etapie oceny recenzyjnej w jednym z czasopism).

4.5. Ochrona konsumenta, polityka informacyjna i asymetria informacyjna na rynku dodatkowych produktów emerytalnych

Ostatnim z głównych obszarów mojej aktywności badawczej jest problematyka ochrony konsumenta na dodatkowym rynku emerytalnym, ze szczególnym uwzględnieniem polityki informacyjnej oraz podstawowych ułomności wynikających z asymetrii informacyjnej. Zainteresowania badawcze w tym obszarze rozwijałam dzięki realizacji dwóch projektów finansowanych ze środków MNiSW na badania statutowe: „Potrzeby, możliwości i problemy ewaluacji dodatkowych planów emerytalnych z punktu widzenia indywidualnego odbiorcy” (2016-2017, kierownik projektu, nr badania KAE/S16/15/16) oraz „Świadomość emerytalna i asymetria informacyjna na rynku dodatkowych produktów emerytalnych w Polsce” (2017-2018, kierownik projektu, nr KAE/S17/01/17). W 2017 roku rozpoczęłam realizację szerokiego multidyscyplinarnego badania „Zrozumiałość, przejrzystość i efektywność indywidualnych produktów emerytalnych” (2017-2020, kierownik projektu) finansowanego ze środków NCN (grant nr 2016/21/D/HS5/03905). Celem projektu jest ocena przejrzystości konstrukcji, zrozumiałości języka oraz efektywności umów indywidualnych produktów emerytalnych oferowanych w Polsce. Badanie jest niezwykle ważne społecznie, gdyż jest pierwszym tego rodzaju projektem analizującym kompleksowo ofertę indywidualnych produktów emerytalnych z uwzględnieniem zarówno aspektów ekonomicznych, jak i lingwistycznych (poziom skomplikowania treści umów oraz stopień zrozumiałości języka). Może przyczynić się do sformułowania teorii łączącej poziom zrozumiałości umów o usługi finansowe oferowanych osobom indywidualnym z poziomem zyskowności i kosztowności tych produktów. Projekt ten będzie realizowany do 2020 roku.

Efektem podjęcia nowego wątku badawczego w obszarze ochrony i sytuacji konsumenta na dodatkowym rynku emerytalnym były publikacje [2.8] [3.1] ujęte w głównym cyklu oraz pozycje przedstawione poniżej. Kolejne artykuły zostaną opublikowane w najbliższych latach, zwłaszcza po zakończeniu realizacji projektu NCN.

- [8.1] Owczarek J. (2010), *Reprezentacja konsumenta na rynku ubezpieczeń w Polsce*, w: *Spoleczne aspekty rozwoju rynku ubezpieczeniowego*, red. T. Szumlicz, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- [8.2] Rutecka-Góra J. (2019), *Supplementary Pension Schemes: Need, Possibilities and Problems with Evaluation from the Perspective of An Individual Saver*, „Problemy Polityki Społecznej. Studia i Dyskusje”, nr 44 (1)/2019.

Podsumowanie dokonań publikacyjnych

Mój dorobek publikacyjny po uzyskaniu stopnia doktora nauk ekonomicznych w 2010 roku obejmuje 20 artykułów w punktowanych czasopismach naukowych (w tym 5 w współautorstwie, 1 w czasopiśmie z listy JCR, 4 w języku angielskim, 2 artykuły recenzyjne),

1 monografię naukową (która powstała na podstawie rozprawy doktorskiej), 12 rozdziałów w monografiach naukowych (w tym 4 we współautorstwie) oraz redakcję naukową jednej monografii wieloautorskiej.

Opublikowałam ponadto 6 artykułów w czasopismach niepuktowanych i byłam współautorką 6 monografii mających charakter raportów (5) i poradników (1). Pełna lista publikacji znajduje się w wykazie dorobku habilitacyjnego oraz w analizie bibliometrycznej przygotowanej przez Bibliotekę SGH, którą załączam do wniosku.

Parametryczna ocena całości mojego dorobku po uzyskaniu stopnia doktora nauk ekonomicznych (stan na dzień 06.03.2019) przedstawiona została w poniższej tabeli.

Tabela 2. Parametryczna ocena dorobku po uzyskaniu stopnia doktora nauk ekonomicznych

	Liczba cytowań	Indeks Hirscha
Google Scholar	204	8
Web od Science CC	2	1
Scopus	3	2
BazEkon	136	6

Łączna liczba punktów MNiSW za publikacje (bez korekty za współautorstwo): 212.

Nagrody za działalność naukowo-badawczą

Otrzymałam następujące nagrody za działalność naukową:

- grant naukowy Rektora SGH (2017) za szczególne osiągnięcie naukowe w formie pozyskania przez kierownika projektu badawczego finansowania dla SGH w konkursie zewnętrznym (projekt „Zrozumiałość, przejrzystość i efektywność indywidualnych produktów emerytalnych”, źródło finansowania; NCN, konkurs Sonata 11),
- grant naukowy Rektora SGH (2013) za publikację artykułu w czasopiśmie najwyższej kategorii (*Elastyczny system emerytalny a potrzeby jego uczestników*, „*Ekonomista*”, 2013, nr 6, s. 735-753, współautor: Marek Góra),
- nagroda Rektora SGH (2013), w zakresie działalności naukowej za publikację w roku 2012 artykułu w czasopiśmie z listy Journal Citation Reports (*Protection mechanisms in the old-age pension systems of the CEE countries*, „*Journal of Pension Economics and Finance*”, Volume 11, Issue 04, October 2012, pp 581-605, współautorzy: Marcin Kawiński i Dariusz Stańko),
- nagroda zespołowa Rektora SGH (2011), nagroda drugiego stopnia za osiągnięcia w dziedzinie działalności naukowej (za książkę pt. *Społeczne aspekty rozwoju rynku ubezpieczeniowego*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2010),
- nagroda indywidualna Rektora SGH (2011), nagroda stopnia drugiego za osiągnięcia w dziedzinie działalności naukowej (za pracę doktorską pt. *Zakres redystrybucji dochodowej w ubezpieczeniowym systemie emerytalnym*),
- nagroda honorowa im. Profesora Tadeusza Sangowskiego „Debiut Ubezpieczeniowy” (2011) przyznana przez Izbę Gospodarczą Ubezpieczeń i Obsługi Ryzyka za wyróżniające się publikacje naukowe, znaczne osiągnięcia w praktyce ubezpieczeniowej oraz współpracę z IGUiOR.

Konferencje naukowe

Brałam aktywny udział w kilkudziesięciu konferencjach naukowych krajowych i międzynarodowych, wygłaszając referaty swojego autorstwa bądź przygotowane we współautorstwie. Pełną listę konferencji zamieszczam w wykazie dorobku habilitacyjnego. Za najważniejsze uznaję wystąpienia na poniższych 9 konferencjach krajowych, 9 międzynarodowych oraz 2 zagranicznych w latach 2012-2018:

1. Rutecka-Góra J., *Seniorzy na rynku finansowym - stan wiedzy, asymetria informacyjna i działania zmierzające do jej ograniczenia*, 5th International Conference ESPANet POLSKA 2018 "Demographic change, public finance, social service: Bermuda Triangle of social policy?", Warszawa, 26-28 września 2018 r.
2. Rutecka-Góra J., *Świadomość emerytalna i asymetria informacyjna na rynku dodatkowych produktów emerytalnych w Polsce*, VIII Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Wyzwania rynku pracy, ubezpieczeń i polityki senioralnej w kontekście starzenia demograficznego”, Olsztyn, 17-18 września 2018 r.
3. Rutecka-Góra J., *Polityka informacyjna instytucji emerytalnych w Polsce – realia a potrzeby oszczędzających*, XXXV Konferencja Polityków Społecznych „Współczesne wyzwania polityki społecznej”, Olsztyn, 5-7 czerwca 2017 r.
4. Pieńkowska-Kamieniecka S., Walczak D., Rutecka-Góra J., *Willingness to redistribution in the society - evidence from the solidarity game*, ENRSP seminar "Pensions, Justice and Culture", Poznań, 22 września 2017 r. (prezentujący: D. Walczak i S. Pieńkowska-Kamieniecka).
5. Rutecka-Góra J., Turner J., *Extending Pension Coverage: Tax Versus Non-Tax Incentives*, ENRSP seminar "Pensions, Justice and Culture", Poznań, 22 września 2017 r. (prezentujący: J.A. Turner).
6. Rutecka J., *Podział ryzyka w dodatkowych planach emerytalnych w krajach Europy Środkowo-Wschodniej*, II Międzynarodowa Konferencja Naukowa pt. ZABEZPIECZENIE EMERYTALNE, Wrocław, 3-4 listopada 2016 r.
7. Rutecka J., Cichowicz E., *Świadomość Polaków w zakresie dodatkowego oszczędzania na starość - próba oceny oraz identyfikacji niezbędnych działań*, III Międzynarodowa Konferencja ESPANet Polska 2016 "Social Investment and Development", Warszawa, 22-24 września 2016 r.
8. Rutecka J., *Efektywność dodatkowego zabezpieczenia emerytalnego w Polsce*, Kongres Polityki Społecznej, Warszawa, 13-15 czerwca 2016 r.
9. Rutecka J., *Zachęty podatkowe w dodatkowym oszczędzaniu na starość*, konferencja naukowa „Ubezpieczenia wobec wyzwań XXI wieku”, Rydzyna, 16-18 maja 2016 r.
10. Rutecka J., *Old-age pension benefits in Poland - do they meet changing needs of the retired?*, Międzynarodowa Konferencja Emerytalna “Systemy zabezpieczenia społecznego wobec wyzwań demograficznych, ekonomicznych i technologicznych”, Poznań, 24-25 września 2015 r.
11. Rutecka J., *How redistributive are old-age pension systems in the EU?*, ENRSP Seminar „Security, responsibility and property of pensions”, Leuven, 10-11 września 2015 r.
12. Rutecka J., *Zachęty podatkowe w dodatkowym oszczędzaniu na starość*, XXXIII Konferencja Polityków Społecznych "Współczesne koncepcje w polityce społecznej - wyzwania i realia", Toruń, 17-19 czerwca 2015 r.
13. Rutecka J., *Ewolucja pracowniczych programów emerytalnych w obliczu przemian demograficznych*, konferencja „Państwo, regiony i miasta wobec przemian demograficznych”, Opole-Kamień Śląski, 12-15 maja 2014 r.
14. Rutecka J., *Potrzeby, możliwości i problemy ewaluacji dodatkowego zabezpieczenia emerytalnego*, XXXII Konferencja Naukowa Polityków Społecznych nt. Polityka społeczna w cyklu życia. Teoria-Badania-Praktyka, Brzeziny, 16-18 czerwca 2014 r.
15. Rutecka J., *Ewolucja pracowniczych programów emerytalnych w reakcji na kryzys finansowy - tendencje zmian*, III Ogólnopolska Konferencja Emerytalna, Piotrków Trybunalski, 5-6 listopada 2013 r.
16. Rutecka J., *Tax incentives in supplementary old-age pension systems in CEE countries*, ENRSP Seminar “Complexity in choice of pension provisions”, Münster, 25 października 2013 r.

17. Rutecka J., *Supplementary old-age pension systems in the CEE countries*, Międzynarodowa Konferencja Naukowa "Pension Reforms in post-socialist and other countries – comparison and evaluation", Politechnika Poznańska, Poznań, 12-13 września 2013 r.
18. Rutecka J., *Dodatkowe zabezpieczenie emerytalne – charakterystyka i czynniki rozwoju*, VII Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Ubezpieczenia wobec wyzwań XII wieku”, Rydzyna, 20-22 maja 2013 r.
19. Rutecka J., *Income redistribution in Polish old-age pension system*, ENRSP seminar "Old Age Crisis and Pension Reform – Where do we stand?", Politechnika Poznańska, Poznań, 13-14 września 2012 r.
20. Rutecka J., *Ewolucja roli państwa w zabezpieczeniu emerytalnym w obliczu przemian demograficznych*, XXX Jubileuszowa Konferencja Naukowa Polityków Społecznych nt. „Polityka społeczna w dobie postępu i rozwoju społeczno-gospodarczego”, Łochów, 14-16 maja 2012 r.

Aktywnie uczestniczę w integrowaniu środowiska naukowego. Byłam głównym organizatorem (przewodniczącą komitetu organizacyjnego) dwóch krajowych konferencji naukowych:

- Konferencja Naukowa „Długoterminowe Oszczędzanie”, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa, czerwiec 2016,
- Konferencja Naukowa „Edukacja Finansowa”, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, wrzesień 2017.

Obecnie organizuję II edycję konferencji „Edukacja Finansowa”, która będzie miała charakter międzynarodowy i odbędzie się w Szkole Głównej Handlowej we wrześniu 2019 r.

W 2014 r. wspólnie z zespołem Polish Pension Group SGH (PPG-SGH) i Instytutu Badań Strukturalnych współorganizowałam seminarium naukowe „Pensions for the 21st century”, w którym uczestniczyło kilkunastu czołowych badaczy systemów emerytalnych z całego świata. Współorganizowałam również, jako członek Polish Pension Group SGH międzynarodową konferencję naukową „Systemy zabezpieczenia społecznego wobec wyzwań demograficznych, ekonomicznych i technologicznych”, która odbyła się na Politechnice Poznańskiej 24 i 25 września 2015 r.

Recenzje artykułów i projektów badawczych

W okresie po doktoracie wykonałam 17 recenzji artykułów naukowych w formie double-blind review dla czasopism naukowych z listy JCR oraz z listy B MNiSW: *Sustainability, Studia Oeconomica Posnaniensia, e-Finanse, Optimum. Studia Ekonomiczne, Ekonomia. Rynek, gospodarka, społeczeństwo, Management and Business Administration. Central Europe, Rozprawy Ubezpieczeniowe, Wiadomości Ubezpieczeniowe, Foundations of Management* oraz *Poznań University of Economics Review*. Ponadto, recenzowałam manuskrypty (w sumie 6) do czasopism naukowych: *Ubezpieczenia społeczne. Teoria i praktyka* oraz *Internetowego Kwartalnika Antymonopolowego i Regulacyjnego*.

W 2013 r. wykonałam recenzję badania naukowego młodych naukowców (dr Ewa Cichowicz, *Funkcje pełnione przez rodzinę w świetle procesu kształtowania w jej ramach kapitału ludzkiego*, Kolegium Ekonomiczno-Społeczne SGH, numer badania: 02/BMN/0001/12).

W 2017 r. oceniałam wnioski młodych naukowców po doktoracie ubiegających się o staże naukowe (*Postdoctoral Fellowship Programme "la Caixa" Junior Leader*) finansowane przez *La Caixa Foundation*. Byłam ekspertem oceniającym merytorycznie wnioski na pierwszym etapie selekcji (liczba ocenionych aplikacji: 11).

Udział w komitetach redakcyjnych i radach naukowych czasopism

Doceniając moją pozycję naukową w środowisku, w 2016 r. zostałam mianowana redaktorem naczelnym czasopisma „Rozprawy Ubezpieczeniowe. Konsument na rynku usług

finansowych” (*Journal of Insurance, Financial Markets and Consumer Protection*), wcześniej pełniąc obowiązki z-cy redaktora naczelnego oraz redaktora tematycznego czasopisma „Rozprawy Ubezpieczeniowe” (od września 2012 do maja 2016). Wprowadziłam istotne zmiany w funkcjonowaniu czasopisma w obszarze wymogów, którym powinny odpowiadać publikowane artykuły, zasad recenzowania oraz prac redakcyjnych, a także szaty graficznej periodyku. Powołałam nową Radę Naukową, którą tworzą przedstawiciele renomowanych ośrodków naukowych o znacznym wkładzie do dyscypliny odpowiadającej profilowi czasopisma. Pozyskałam zewnętrzne środki (konkurs MNiSW na działania upowszechniające naukę) na wydanie anglojęzycznych numerów czasopisma w latach 2017-2018. Obecnie czasopismo przygotowane jest do ewaluacji w zakresie możliwości indeksacji w bazie Scopus.

Ekspertyzy

W okresie po doktoracie współpracowałam także z instytucjami rynku finansowego i emerytalnego, które nie mają naukowego charakteru, m.in.: Rzecznikiem Finansowym (wcześniej Rzecznikiem Ubezpieczonych), Fundacją Edukacji Ubezpieczeniowej, Better Finance, Izbą Gospodarczą Towarzystw Emerytalnych (IGTE) oraz Zakładem Ubezpieczeń Społecznych. Przygotowałam na ich zlecenie kilkanaście ekspertyz dotyczących systemu emerytalnego, oszczędzania i funkcjonowania rynku ubezpieczeniowego. Pełna lista została przedstawiona w wykazie dorobku habilitacyjnego.

5. Dorobek dydaktyczny, popularyzatorski i organizacyjny oraz informacja o współpracy międzynarodowej

Jestem członkiem-założycielem Polskiej Grupy Emerytalnej SGH (Polish Pension Group SGH PPG-SGH, 2013) oraz członkiem-założycielem Północno-Wschodniego Oddziału Polskiego Stowarzyszenia Ubezpieczenia Społecznego (PSUS). Od 2006 roku należę do Polskiego Towarzystwa Polityki Społecznej, pełniąc również funkcję wiceprzewodniczącej Sądu Koleżeńskiego w latach 2008-2009.

W 2012 r. przystąpiłam do Europejskiej Sieci Badań nad Dodatkowym Zabezpieczeniem Emerytalnym (*European Network for Research on Supplementary Pensions, ENRSP*). Brałam aktywny udział w corocznych spotkaniach tej organizacji naukowej, seminariach i konferencjach sieci, prezentując referaty własnego autorstwa oraz przygotowane we współautorstwie z innymi członkami ENRSP.

W ramach działalności dydaktycznej prowadziłam wykłady, ćwiczenia i seminaria dyplomowe w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie. Były to zajęcia na studiach licencjackich, magisterskich i podyplomowych, zarówno w trybie stacjonarnym, jak i popołudniowym oraz sobotnio-niedzielnym. Prowadziłam zajęcia z następujących przedmiotów:

- *Ubezpieczenia* (wykłady i ćwiczenia dla wszystkich form studiów),
- *Ubezpieczenia społeczne* (wykłady dla wszystkich form studiów),
- *Ubezpieczenie gospodarstwa domowego* (wykład dla studiów stacjonarnych),
- *Portfel inwestycyjny* (ćwiczenia dla studiów stacjonarnych i popołudniowych).

Jestem promotorem 28 prac licencjackich oraz 29 prac magisterskich przygotowanych w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie przez studentów kierunków „Finanse i Rachunkowość”, „Ekonomia” oraz „Metody Ilościowe i Systemy Informacyjne”. Cztery z wypromowanych przeze mnie prac licencjackich zostały nagrodzone w konkursie Rzecznika Ubezpieczonych na najlepszą pracę z dziedziny ubezpieczeń społecznych i gospodarczych.

Od października 2018 r. pełnię rolę koordynatora przedmiotu *Social insurance* na studiach II stopnia.

W 2013 r. koordynowałam współpracę studentów z Zakładem Ubezpieczeń Społecznych w ramach realizacji projektu oceny Portalu Usług Elektronicznych ZUS, w wyniku którego powstał raport „PUE nie tylko dla ZUS”.

Brałam także czynny udział w działalności organizacyjnej Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie. W latach 2007-2011 byłam sekretarzem Podyplomowego Studium Ubezpieczeń prowadzonego w Kolegium Ekonomiczno-Społecznym SGH (edycje XII-XV). A w latach 2011-2013 pełniłam funkcję przewodniczącej Komisji Rekrutacyjnej na studia II stopnia (wcześniej od października 2010 r. do maja 2011 r. pełniłam funkcję członka, a następnie wiceprzewodniczącej tej Komisji).

Jestem bardzo aktywna w obszarze edukacji ubezpieczeniowej i emerytalnej oraz popularyzacji wiedzy z zakresu funkcjonowania zabezpieczenia emerytalnego oraz rynku ubezpieczeniowego. Występowałam na kilku seminariach i konferencjach branżowych (jako invited speaker, lista wystąpień w wykazie dorobku habilitacyjnego) oraz współpracowałam przy tworzeniu materiałów adresowanych do ogółu społeczeństwa, głównie publikowanych w „Gazecie Prawnej” i „Rzeczpospolitej” bądź umieszczanych na tematycznych portalach internetowych (m.in. portale wiedzy Infor Next). W 2013 roku opublikowałam cykl felietonów emerytalnych na portalu „Moja Emerytura”, który jest internetowym serwisem Dziennika „Rzeczpospolita”. Jako członek PPG-SGH biorę aktywny udział w debacie publicznej nt. kształtu systemu emerytalnego, opracowując wspólnie z innymi członkami grupy stanowiska i opinie nt. aktualnego kształtu i zmian w systemie emerytalnym w Polsce.

Literatura cytowana w autoreferacie

- Agarwal S., Discroll J.C., Gabaix X., Laibson D.I. (2008), *The Age of Reason: Financial Decisions over the Lifecycle*, NBER Working Paper No. 13191, National Bureau of Economic Research.
- Andersen C., Christoff L., Davydoff D., Diaz M., Gabaut L., Hagen J., Herrero F., Houdmont A., Mączyńska A., Marchionni L., Meštan M., Mujagić E., Naacke G., Prache G., Rutecka-Góra J., Šebo J., Voicu Ş.D., Strandvåg Nagell L. (2018), *Pension Savings: The Real Return. 2018 Edition*, Better Finance, Brussels, 498 pp.
- Antolin P., Payet S., Yermo J. (2012), *Coverage of Private Pension Systems. Evidence and Policy Options*, OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions No. 20, OECD Publishing.
- Ayuso J., Jimenoy J.F., Villanuevaz E. (2007), *The effects of the introduction of tax incentives on retirement savings*, Documentos de Trabajo No. 0724, Banco de Espana.
- Barr N, P. Diamond (2014), *Reformy system emerytalnego. Krótki przewodnik*, PTE, Warszawa.
- Białowąs S. (2013), *Zachowania oszczędnościowe w polskich gospodarstwach domowych. Postawy, determinanty, model*, Wydawnictwo UEP, Poznań.
- Blake D. (2006), *Pension Economics*, Wiley & Sons, New York.
- Blake D., Alistar B., Dowd K. (2005), *The Stakeholder Pension Lottery: An Analysis of the Default Funds in UK Stakeholder Pension Schemes*, The Pension Institute, Discussion Paper PI-0411, Cass Business School, City Univeristy,
- Blake D., Burrows W. (2010), *Survivor Bonds: helping to hedge mortality risk*, “Jornal of Risk and Insurance”, No. 68, p, 339-48
- Błądowski P. (2012), *Potrzeby opiekuńcze osób starszych*, w: *Aspekty medyczne, psychologiczne, socjologiczne i ekonomiczne starzenie się ludzi w Polsce*, red. M. Mossakowska, A. Więcek, P. Błądowski, Termedia, Poznań.
- Borsch-Supan A. (2004), *Mind the Gap: The Effectiveness of Incentives to Boost Retirement Savings in Europe*.

- Bucher-Koenen T., Lusardi A., Alessie R. and van Rooij M. (2012), *How financially literate are women? Some new perspectives on the gender gap*, Netspar Panel Paper 31.
- Czapiński J., Góra M. (2016), *Świadomość „emerytalna” Polaków. Raport z badania ilościowego*, Europejski Kongres Finansowy, Warszawa.
- European Commission (2010), *Private pension schemes - their role in adequate and sustainable pensions*.
- European Commission (2012a), *2012 Ageing Report: Economic and budgetary projections for the EU-27 Member States (2010-2060)*, Brussels.
- European Commission (2012b), *White Paper. An Agenda for Adequate, Safe and Sustainable Pensions*, Brussels.
- Finke M.S., Howe J., Huston S.J. (2011), *Old Age and the Decline in Financial Literacy*, <https://ssrn.com/abstract=1948627> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1948627>
- Fundacja Kronenberga (2015), *Postawy Polaków wobec Finansów*, Warszawa.
- Holzmann R., Guven U., ed. (2009), *Adequacy of Retirement Income after Pension Reforms in Central, Eastern, and Southern Europe. Eight Country Studies*, World Bank.
- Kuper S., Schmidt T.-P. (2016), *Effects of Tax-Based Saving Incentives on Contribution Behavior: Lessons from the Introduction of the Riester Scheme in Germany*, "Modern Economy" 7, 1198–1222.
- Liberda B. (2015), *Przezorność. Kto oszczędza w Polsce*, wyd. II, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Lusardi A., Mitchell O.S. (2007), *Financial literacy and retirement preparedness: Evidence and implications for financial education programs*, CFS Working Paper, No. 2007/15
- Marcinkiewicz E. (2018), *Uwarunkowania rozwoju dobrowolnych programów emerytalnych. Perspektywa makro- i mikroekonomiczna*, Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej, Łódź.
- OECD (2008), *Improving financial education and awareness on insurance and private pensions*, OECD Publishing, Paris.
- OECD (2009), *Pensions at a Glance: Retirement-Income Systems in OECD Countries*, OECD Publishing, Paris..
- OECD (2011), *Pensions at a Glance 2011: Retirement-Income Systems in OECD and G20 Countries.*, OECD Publishing, Paris.
- OECD (2012), *OECD Pension Outlook 2012*, OECD Publishing, Paris.
- OECD (2013), *Pensions at a Glance 2013: OECD and G20 Indicators*, OECD Publishing, Paris.
- OECD (2014), *OECD Pensions Outlook 2014*, OECD Publishing, Paris.
- OECD (2015), *Pensions at a Glance 2015: OECD and G20 Indicators*, OECD Publishing, Paris..
- OECD (2017), *Pensions at a Glance 2017: OECD and G20 Indicators*, OECD Publishing, Paris.
- OECD (2018a), *OECD Pensions Outlook 2018*, OECD Pensions Outlook, OECD Publishing, Paris.
- OECD (2018b), *Financial Incentives and Retirement Savings*, OECD Publishing, Paris.
- Olejnik I. (2016), *Zabezpieczenie emerytalne. Modele i determinanty zachowań polskich gospodarstw domowych*, Wydawnictwo UEP, Poznań.
- Pallares-Miralles M., Romero C., Whitehouse E. (2012), *International Patterns of Pension Provision II. A Worldwide Overview of Facts and Figures*, Social Protection & Labor Discussion Paper No. 1211, World Bank.
- Rocha R., Vittas D., Rudolph H.P. (2011), *Annuities and Other Retirement Products. Designing the Payout Phase*, The World Bank, Washington, D.C.
- Rószkiewicz M. (2008), *Oszczędzanie*, Wydawnictwo Aureus, Kraków.
- Szczepański M. (2010), *Stymulatory I i bariery rozwoju zakładowych planów emerytalnych na przykładzie Polski*, Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej, Poznań.
- TNS Polska (2014), *Zachowania finansowe Polaków dotyczące oszczędzania na emeryturę*, raport dla Pitera Group, Warszawa.

Joanna Rutcka - Górn